

А П С Н Ы

А ҟ А З А Р А

ИСКУССТВО АБХАЗИИ ART
OF ABKHAZIA KUNST DER
ABCHAZIEN

АВНАЗЫА SANATI

АПСНЫ АҟАЗАРА

ИСКУССТВО

АБХАЗИИ

ART OF ABKHAZIA

KUNST DER

ABCHAZIEN

АВНАЗЫА SANATI

2/ 2022

С. А. СОСНАЛИЕВ - 80

«САРА АПСНЫКА
СЫЛАМЫС
САНАГЕИТ»

АЕТ҆АКӘА АЛАШАРА Р҆ЫНХОИТ

Аеңәақәа ззы́коу рыда ңсы зхам рзы ауп... ҳлахъынңа амаза урт, ылашара иалаңғоуп, шаңа үрзааигәахәо ақара иуцәыхарахо, аңстәзәаара нйәара шақәым агәра удыргалоит. Аамтә хъзыдан имфасны инабжъазлон, уахыи-енни дбылларц еңәаңас ифаңхахо ҳаңылашак иакәымзар. Уи иаамтә шықәссыла иузымшәо, ҳәаак иуызтамыкзо Аамтәоуп. Уа аңдәамтә – лагамтәоуп, нйыреи уратбареи еилалан ирхыңыз Еңәа ңсеңкәөрхагак наңаза илашалоит...

...Ахәы ҳаракқәа мңабызшәала агәиргъаөхәашеи ашәаңыхәареи Аңсны ишахырыгзоз еиңш, ииасхью абиңарақәа зегзы иріліхәхәо иаарылагылоз жәлар Р҆еңцәа хызықамшәақәа инеимда-ааимдо иааргоз ахақәимтракх Ааңхара даеа зқышықәсак ахәы ҳарак иаақәфит. Айхәтәан уи абжы заңаны, жәлар ргәаңанза анагара зәңеңшаз Владислав Арзынба иакәхеит...

...Аңстәзәаара ақамзаара аңантә аҳаракырах ахалареиңш...

...Иара аңстәзәаара арахәыцгы – шъхацамған – ңсра тышак ахықәағ иғаңдәар шауда ухамыштуа...

...Аҳаракыра иалқааз хланңы дтамлакәа, шланңәы дшалыхәдамхо удыруа...

...Аҳаракыра унасыңхан, ңаңа, алақәырағ зыңстәзәаара чмазара бааңсны изхызго рхы шъттырхырц иаҳьеи-уахеи урхатыруа...

...Иахъа уажәраанза угәаңа италашо агәиргъареи, угәы тұзшыаауда ахъаши узқәырызго уңсадгыл, ғба-шқәакәан, аңра иаңәақәа зхаргылан иңшу, уахъ, хыхъынта иубартан...

...Нас зхы иақәимтү ңша-ғыхан Аҳаракыра уаахшәаны, уңсадгыл инасың зқәылашо қәарак иадугаларц аңра иаңәақәа мәңжәақәан еиңуҳуа...

Г. АЛАМИА

ВЛАДИСЛАВ АРЗЫНБА ДИИЖҮТЕИ 77 ШЫҚӘСА ТҮЕИТ

ЗАЖӘЕИ ЗУСИ ЕИМАДОУ СЫЖӘЛАР ГӘАКЬА

Исгәалашәоит, Ешыра ҳаңынхо, сани саби рышқа лассы-лассы имфахытцуаз ҳқытаяа абыргңәа излаңдәжәозаалакгы атыхәтәаны изызкылсуаз Аңсни аңса жәлари рразкы акәын. Сара сгәанала, адунеи ағы даеа жәларык рыпшаара уадағзар қалапаңсуа реиңшажәлари аңсадгылы рлахъынта иаҳхыңуа, иаҳхыңуа. Уи ңашшатәзм, избанзар, ақазаареи ақамзаареи рыздаатәи аңсуа ҳаңш даеа жәларык рәаңхы атоурых абас итәрны иқәнамыргылац. Машәршашақә иқамлазар қалап, ғыңға ахъаандтәало раңхы иааныркыло анықәаға ажәлари аңсадгылы иаҳхыңкүгү.

Сара зананаатла стоурыхдырғу. Ажәйтәзатәи атоурых ааныжыны, аабатәи ажәабатәи ашәышықәсқәа рзы Кавказ ырхың-хыңуа иақәгылац Аңсуга ҳәынтықарра ашқа ҳаңасырғы – иаабо, ҳаңсуа жәлар ахыпхъазара аганахъалагы, агәамч аганахъалагы итәғәз, ираңаң жәларны ишықа ауп. Иахъа ажәлар маңқә ҳархыпхъазалахеит. Уи зыхъязгы, иаақәимтүзакәа иаҳхықәлоз, иаақәимтүзакәа ҳажәлар меибашыыр ада ңсыхәа рымамкәа иаҳхықа ауп. Ахара ҳазци, азеижәтәи ашәышықәсазы Аңсныңка иааңа атәым тәылақәа рқнитәи атоурыхға, анықәағдәа азәирғы «апсуга даныңәағәогы ишәақь ихәда ихшүуп», «уахынлагы иеенілмұхзакәа, ишәақь имптиңтарғәә ишику диоуп» ҳәа рығуан. Ижәлари иңсадгылы рыхъараразы ауп уи иабыңар зимптиңмұжыуа.

Иахъагы ҳаңсуа ҳәынтықарра ағаңхы ақәғылоу аздаатәкәа ирхадоуп – ҳажәлари ҳаңсадгылы рыхъчара аздаатәи. Убри азоуп ҳұныңтұтылатә еибашьрағы аиаира ду шгоугы, аңсуга азин зхамам абұйбар ашытатара ҳәа заңхәо. Ҳаңсуа жәлар инал-каау даеа ҹыдаракгы рымоуп, урт гәйнхәтқысталы ирдүреит гәйкала ирзықоугы, знаңдәхы иаҳазырғежырып зеазызкүагы.

Аңсни хазы икоу ҳәынтықарроуп. Ари зыбзуору: акы – Аңынтықтәылатә еибашьрағы иаагас аиаира ауп; ғбагы – уи аибашьра еилгеижеңтәи жәашықәсәа рымыңтұқа аблокада шаңзықартазгы, изнықымкәа-исынтыымкәа ишхакәлахуоугы, иара уажәгы ртеррактқәа зымғаңыргогы – Аңсни хазы ақазаара шалшо ахъаанарпшуа ауп.

Иарбан ҳәынтықарразаалак адәнықатәи аздаарақәа рызбара зыдхәалоу ағнытқатәи аздаатәкәа роуп. Ахъынтықарра – ҳәынтықарроуп ҳәа изларшо – Аңсни Жәлар Реизара, министррақәа зегзы еиңқааны ихамоуп. Ихамоуп ҳәынтықарра зықәнүкәо Азакәан Хада – Аконституция. Уи раңхытәи ахәтаңқәа руак ағы ишьақәирғәоуп – аңшәа ҳәынтықарратә бызшәоуп ҳәа. Макъаназы иаҳынзаңтаху ақынза ишхамлаңгы, избарц зтаху имбарц залшом, ҳекономика есышықәса маң-маң аизхара ишаңу. Ари иаңжәкжыа ашықәс аиаңарпшит ҳекономика аздаатәи азбарағы ақыта ихамфөи ааглыхреи инариваргыланы иналкаау атқылара ишаңу ҳқорорт ихамфагы.

– Сара ибзианы издырушет атыхәтәентәи ашықәсқәа рзы тұжынтақәак рөи абрис аздаара ырқыттымытца, иаахтны иаҳхәозар, атәи алатданы ахңажәара ишалагас.

Аңсуга бызшәа – ҳәынтықарратә бызшәак аҳасабала иақәнагоу атың ақынза изхамлаңт иаҳъанзагы. Уи зегзы рғанахъала аңхыраара ататәуп, иадғылатәуп. Ииашаны ҳаңхъақа ахъынтықарратә бызшәа афункцияқәа нанагзо иқалароуп.

Зхыншарғәытқа ҳаңыхшо Анңа ду ибзоура атынчра ағымхаит Аңсныра!

Ағазет «Аңсни» аредактор хада Б. Ұыжәба еиғикааз В. Арзынба иғаңәажәара ақнитә. 2003 аш., ңхынчкәын 31.

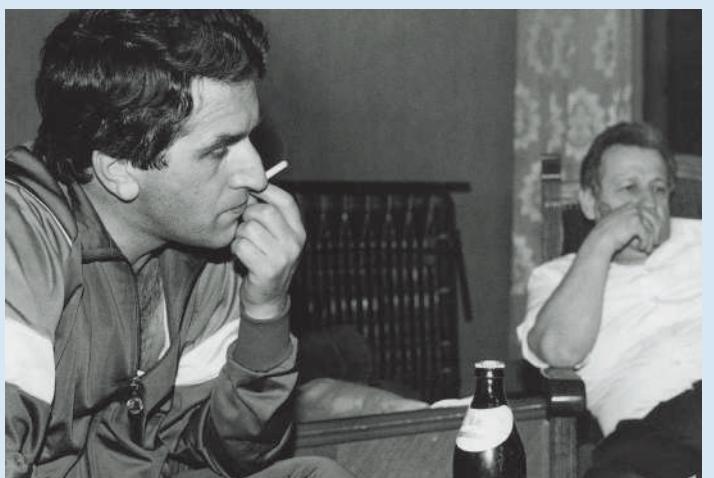
АЛЫҚСА ГОГӘУА ДИИЖҮТЕИ 90 ШЫҚАСА ЦУЕИТ

Владимир ЗАНДАРИА

АБА҆ҚХАТӘРА АНАРХЕИ АДОУҲАТӘ ҶЫШӘАРА ДУИ

А фольклортә традициа дуи ҳамтазтәи амилаттә сахъаркыратә хәзыщреи реинир-ара иарәиаз адуюхамч лымкаалагы мекалы тәбаала аеңәрынагеит ихафсыз ашәышықәса 60-тәи, 70-тәи, 80-тәи ашықасқәа раан. Убасқан, ҳаңхыаң тақәаамта дыззыпшыз ауафытәйесе игәтәхәзырдаңа еиғыхара згым рудунеи амазақәа раартра зөазызкыз шәкәрынаны дцәрытцеит Алықьса Гогәуа. Уи дыруазәкүп ҳаңсуга литература аеңиарамбаңы иңиңү ахырхартаңа ҭазыпшыхәуа, амилаттә ҳдырра атаулараңа ရышқа зпырсал хъантә хрыжъ-хрыжъ илбаазыштыуа ажәа азказаңа хатәраңа.

Апрозаик ду ирғиарағы ақытөи ақалақын еимаз-
до амсаққа ақырғызары ишеихду еиңш, ақырғызары
ишеиқәғірткеиңш, иара ибиографияғы ғашыра
зқәым рхатे ұтыққа ааныркылоит ақытөи ақалақы.
Диит Очамчыра араион Гәып ақытан, Ақъамдазра
аҳаблағы. Итқараышыққа мәғалысуз Ақъамдазра,
Тқәарчал, Қақәашь. Аус иуан Тқәарчал ашахтағы.
Ипрофессионалтә еизән-зығыра рыйдәлануоп Аққатәи
артқағратә институти Москватәи алитетуратә
институти. Атқара даналға, ашәкәйесөи игәры каршәны
илитетуратә ҳасабтәққа рхәа даатымшәа зо аус
иуртәлшара имамызт. 1960 шыққаса инаркны аусиенит
ажурналқа «Алашара», «Амцабз», ақынтықарратә
шәкәттыжырта рредакшияққа, ылқешаққа рөы, атак-

пхықәра ду зцу анапынтақәа ирыдиттоит имч-ишка, ипрофессионалтә дырра, илашшәа. Аха егъа дәана-хәозаргы,amatçuratә уалпшьа, псыхәа ахынзамоу иеагәйлаихалоит арениаратә процесс.

Ашəкəысы иштixуа атемақəа рəы, еиxaraкгы урт асоциалтə-психологиатə қазшыя иахъазаагəоу, иахъашшəалоу, ауаа реизықазашья ахылтшытра аарпшразы апхъаф илағы иааиртə ахархəашья дақəшəоит аретроспекциатə план, ажəйтəи-ағатəи ирыбжьюп аигəныфра ғəгəа. Иахъаагаз ҳаларпшны, ҳəгалашшəарақəа рыхразага ҳқылхны, ахə ҳиршьоит иахъатəи, нас уантə нацшыхақə иаҳамбо амаакыра рыйбжьюидоит иахъатəии уаттəтəии.

«Дикая азалия» ҳәа хыс изманы 1989 шыққасы
Москва итыттыз аизга апхъажәағы Фазиль Искандер
иналышукааша штрихқәак рыла изагеиттәп аңса
шәкәышының иңыздыцәйлөз атенденция ғың ақаш-
шыңақәак: «Молодая абхазская литература тоже про-
ходила курс ускоренного исторического развития. В
творчестве Алексея Гогу это особенно ясно замет-
но. От первых рассказов, еще насыщенных духом
народного эпоса, он резче всех свернул в сторону пси-
хологического углубления своей прозы».

Апразаик ифырхацәа рыңгәгъа-рыбзия, рыгәгәара-
қәа, рыңсыраңа ҳабла иаахгылоит еиуеңшым ахы-
нта-сынтарақәа, аекстремалтә тагылазаашықәа рөы.

«Сара абас избоит ари адунеи, абас еилыскааует, абас исыдысыкылоит амшын атқақа итқөахыу атоурых ду айсбергқә» – абас ихәоушә ахајаает атрадициатә пышәа абзеирақәа ағтәаая, аха уи аформа еила-тъақәа зыгерымтакәа, агәағыра ду аарпшны, али-тературатә мшын хышхытқәа голъфстримеңш азкәыт-тәа қәандақәа алазгало аңсуа прозаик. Еиҳаракгы 60-тәи 70-тәи ашықәсқәа раан ари ақазшыачыдара план раңзала иааңшит Алықьса Гогәуа иажәабжықәеи иповесткәеи «Аєыхәа», «Азиас ццакуеит амшынахъ», «Аси амаңызы», «Хаха-хымыш ныкәа ахыбыжью», «Ашәуа иетіеа», «Азы ағыама», «Асыс-мәкаа», «Шыха».

Ароман «Аеýкәха» аёы аамтей, ахтысқәеи, ауаи реинирра қазшыас иамоу дазаатгылауа, Владимир Атнария еиқәхәлоу азтаара пиртларц иеазишөойт даеа зтаарал ала: «Ишпейизыңку ареалтә аамтей

асахъаркыратә аамтөи Алықса Гогәуа ироман ағы?» Иңәрыгыз азтаара атак қатдау, акритик, ифуеит: «Ароман еидызыло асахъаркыратә аамтә ауп (художественное, условное время), уи уахыки-енаки ирыбжъазоит». Логикала ари иахыләнауеит даға зтаракты: «Излаштырхзеи нас уахыки-енаки абри ақара еидара?» «Аеыкәаҳа» автор мап аңақит аамтала, ақакала еиштыргыланы ахтысқә рдәйкәтца... Асахъаркыратә аамтөи ареалтә аамтөи реиқәымшәара захъзугы абри ауп»... Уи, аттарауағ иғәаанагарала, «хұтқ еиңтахысуа, атаққәым еиңш еиланартқәеит ахтысқәа». Ихшығозцара нагзо, Владимир Атнария изазиқъазоит ари еиңш икоу ажәабжъәаратә форма «аналитикатә композиция хәа ахъзұттар ауеит» хәа.

«Современная жизнь традиций» ҳәа хыс изманы ажурнал «Дружба народов» ағы 1977 ш. азы икъыпхъыз иусумтәәы Вадим Кожинов изағеит А. Гогәуа ирәиара еиңибаартас иамоу хырхарта-чыдрак: «Писатель сумел слить воедино стилевые искания новейшей мировой прозы и самобытные традиции абхазской народной культуры».

70-80-тәи ашықәсқәа рзы А. Гогәуа иажәабжықәа, иповесткәа, ипиесақәа рәғы итегез амәхак артбауеит адунеихәапшратә-уағышәаратә проблематика. Акың-хыағ ицәыртцеит ҳаамтазтәи ауағы ихәыцрағы, уи иуағышәаратә-доуҳатә қшаарақәа рәғы атоурыхтә мотив-қәеи иахъатәи ацивилизациатә еинкә-еинирсрақәеи реиғагылара аазырпшуа аптамтақәа. Убас икоуп аповест-ҳаамтазтәи ақәамтә «Асқак дузааигәан, аха дузгәамтәйт...». Ицәыртцеит ажәабжықәа «Абрагь», «Абырғын», «Ашәацьхәағ», «Аңса амш-айра амш», «Иабақартдо ачнышқәа ыйтра», «Олимпиада».

Алықса Гогәу ироман –рапсодия «Асду» ағы ҳәаңхъя иааңқыртцеит планраңзаратә қазшыала, аңсабара апышшара үзбара итәнаргылаз, жәларык рыйбазашья, рхымғаңгашья, рдоуҳамч ирытцанаңжо ахеиқырхаратә үәалашшәарақәа. Амхаңырра атема ҳзышьылам аганахъала ахәшьара атауа, апразаик иаңитдоит аамтеи, ауааи, ахәынтқарреи, адраматә хтысқәеи реизықазашья тәка-тәкала еидызхәало азеиңшыркыратә хәғсахъя. Ари арғиамта аструктуратә еилазаара зыргәтәо, аамтакала ахтыси-ахтыси рыйбжъара апхъяғ аңсивгара изто символтә хъатцрақәаны ицәйртцеит еиуеиңшым афольклортә-мифодогиатә ҳәамтакәа риыптиәахакәа.

Ал. Гогеуа драпхъагылафуп ҳамтазтәи аңсуа литературағы аңсихологиат-рефлексиатә хырхартә амса тәбаатыңә азылышыз ҳашәкәйәффә. Агәыңра сымоуп ии астильпшааратә процесс ду иатғагылаша алитературатә абицара өңүцгы итегез өңүгәрәала аңецәиргашыя иақәшәап ҳәа адouхатә өңышәарақәа рлытшәа аазырпшуа ңхъакатәи аетапқәа раан. Сара среиуоп, Алықьса Ноча-иңа гәйик-псыкала изеиңъазшьо агәамч-тәгәа, аңсуа шықәсныңтыра ду, еихсыңтыра зқәым арениаратә гәазыхәара.

Алықъса ГОГЭУА

АНИАРА

«...Аха ишәңсүхәюареи сареи ҳәмәирә?»
Ахкы

Уи аены уа дрылтны данца ишъяңа цытк дхын, аха нас ицээзит. Ишъяңа апхэйсееба лысныж ихамызт. Ус anakəха, уи рацәак дхэм, цытрак ичхартэ дыкоуп хэа игээри иаанагеит Mсоуст. Апхэйсееба лёры уажэи ишшэартаз идьруан уи. Ааигэа ижээ ақьалағы даатыломызт. Иара уа дыцхьеит. Амца изеиқэткомызт, уаха ахъята дамырцээзакәа иршеит. Ауха шаанза анах-пхы ыкчны ижан, асы, хэйчи-хэйчла акэзаргы, изытуан. Ианша, иацтэи ишъяңа дақшашеит. Уи азы иацэыхарамкэа хыхх-хыххла дцон. Уеизгы, апхэйсееба лганах дырыр итахызар акэхарын, уа цьара - аш-тца ду ытцыроны ихыжълан. Акыр иаахаракны. Уажэи асырз ахымтцаацзар хэа ддэйкелазар акэхап, ашыжьтэжъя. Арахь акыр ишфөағзгы, азы еибафан, ихыгэе, итағе мацара ишцозгы, фыцьара рақара ацан аман, азы атэы здыру ахатца гэгэа иеамыргакэа дыруан, аха уи дыцгэйжэлан, акэара апсы тазаргы дталомызт.

Ашэ ахъхыжлац данфей, уи агэтацкэя тажжэаны
абжа агахъан. Нас ишьтагы дамыцшыкэя алада ихы
рханы ллэйкалеит.

Дихъзейт, иацы аахыс дахъығуз, дгәатеиуа, дшақъо дахъықъыз, дахъхәйз – зегызы изеилалан, уаҳа наилымшо ацағазааигәара цъаратлакы ашъапы ихы адтдан асытқәкъа дышылатәз. Егъа иңсы заны дизаагәхазаргы, дгәеит. Дытрысны дагъхъапшият, иаразнак инеиштәтәнаны ғынты дхысит. Деитапан дназвагылаң ашә-тла ацәақә ахықъыланы аршәаа иасуа иштеп ихкәа рыйбабы.

– Ухында, ухында егъя ухындуазаргъ! – ибжъы наиргейт
Мсоуст, иаабжъаршены.

- Мыждаразы, сара сзы ушпагылеи уара, згылара зыттабараша! - царта змамкәа иғәацалаз ағыгшәыг аипш дқыжкыжуан уи. - Усыштыңт, ускәат! Ахаан сахумбо сұлықын ағасы!

- Иутаххеит! - Мсоуст агера игон уи царьгы дшимыштыуаз. - Ахаангын хатцара уламызт, аха уажэйк хатцарак ияст. Агера алса ишадамык чистасыц!

- Изумхəозеи, имарианы сануоу... Аха ухы уажъоит, макъана ипсүа итəи ақəара цəгъоуп, атсажə уаф деил-нахзом! - абри иxəан, даəазнык дхысит, дацытқашəа иеавирхəөзəар ҳəа. Имахəар мачк аавылхəөзəар акəхап, имагра ныхнаблааит. Иара дымхыст.

Уажәштә ашәаң амгәа итәз төирцәит, еиңәтешцаанза
хәаигәы иаанаган, адыххәа дыңан итегель иааигәаз атла
акынза дааит Мсоуст. Егъи деихъыс-еипсыны ақәарахы
илбауаз ахаңкәа иерывакуа, иеалырыфны дәүікелейт.
Аха дахъзаны аеа патронаңәак төитцаанза дихъзейт,
шәақшыхәала данис, дәаант, ахаңгұры днаваҳайт. Ихәыз
иарғыа жәфахыр акәаарын, ашьагы ғалыжжит. Пытрак
үи игәы өнекааны иеенитцарыгәгәа дтәен.

- Иухъзеи, нас, аа, уара алаңынта икүлкъаз? – ахаң еиңш ихшәшәа-хишшәшәаң икан Мсоуст иажәәкә. – Ани зыңза зыңсы тұхыз – уи ихшомызт?..

- Уи ибартаргүзен... – ихәеит Манча еергүхә.

- Ибиазар уажәөи иубап нас...

- Бзиуп нас, зхы иамыхәо, ихәны-ишины икоу ииаира хаттаразар... – ихы ифыттара иттәгән дыштән уи.

- Уәкәйт аәхъирцәажәара, уара уаха сыммам сара! – ибжы әтиеит Мсоуст.

- Аха умамкәа, уусқәа еилахойт... – ихәеит Манча иаалыркъян, дагъаазырғит.

- Сара сакәын узыштыз, ани акғы зхаразамыз имоукызиз? – Мсоусттың уи даңытмткъакәа диазтәаит.

– Сахашьалеит, шәкәымжәә, шәкабақәа шәкашәкачо, азә дубар, азә дұхашту... – инапы ахаң инадыргылан, ихәыз ижәфахыр мұртсысықәа дәфатыззан, дхъаҳәни днеиғапшит, дбаны инымхоз илаңшыны наидхалт: – Уара иузымдырғо сара ишысдирқатаз, сара зегын сыйқамақаруан, зегын сирқатәон... Сара ухы кыдкъо узыштыо – урт нуртәараязен, уиақара ухаттаразар – урт роуп уағаца!

– Урт зустәада?

– Атдахәа, ани уаргын иужю ауасақәа, амаалықъцәа зыхызо, ахәсажәә – ишпасқәымтү зегын, амца иақәттан аәфәхәа ирблаит – знапы иагәзуаз дызыстаз удыруоу уара?! Уи зегын дара роуп, иңсү таны дынхазар, адгылын утқалан уеутәахыргын уипшашаеит. Уара уеңш шәфөйк ишьит ҳәа еиҳаңы ағышыра иртоит акәымзар, ақы иархөо дықам. Уи ухәру, Умар амаққара... Нас, ани, уара аңқа укахәни – Сафиа... Ишпалоуұз уи, уахытхәен, ажәйтә нцәаиҳәартәағы сирзыпшуп, агәи змоу неиаит ҳәа... Аха уи зыңза дуңәнимхозаргын, уаҳа уағы ииттахзам, еилбаахуоу аңқысыжә, пытракуеңәлірхарцақәылкит, иалтцыр бзиуп, иалымтцыргын ҳәа, ани акъанцьеңш деилахәаны ддәықәылттейт... Ә-жық алалшырыц. Уи усгын дырпрыргар ртахын – дтәымын, зыхыз дуу, ҳатыр зәү Аңчаа дуқәа рәзә пиеуан... Абасоуп зегын шықоу, – деихан дәғалыт, ижәфахыр ахъаа изымычхәа ахаң иенадиттейт. – Зегын ишәаны-изаны изызбо дықазар, сара сакәым, уара иудыртсон... аара!

– Аара сидзаргын, уара уәаңхыа исидым! – ихәеит Мсоуст. – Аха зәаңхыа аара уду, зыңтазаара иалухыз иуал иуқәу ушәароуп. Зыңк сажъеит, аха уажәшты...

– Иудуп, зегъ реиха уара иудуп аара сара сәаңхыа, зегъ реиха, – дныңынхәеит уи, ихыччаа икәз иқышә жәпақәа анеихаиргә, арахәыц ақара ипахеит. – Раңхыза ауаа срылыззаз уара уоуп...

– Избанзар, ауаа рығынтықа иутыпмыйт уара! – Избан, избан?! Уара иутыпзар, сара изыстыңызмзи?! Уара хшала укәбоума, уаҳа уккәынра уайаини акғын умптымкъазаацзи?

– Уара икоутаз ағыза – мап! Үсқан ауаа рығынтықа тыңумамызт, уажәөи адгыл ағын тыңумам, усаңыз! Уи пытрак ус дихәапшуан, ажъааңын ихъижәпааза икәз иқышәкәа рахәыцк ақара ипахан, рыштақаңа тиңтүсүн, иттыңни ион. Дәфаан, инапхыцқәагын ишъапхыцқәагын илатдан дихәаेир иттахын, аха ибон, иара зыңсы зөз ағгәи, иаңхыа ишгылаа ағаңаа зхәйруа. Нас иаразнак днеиқәаңан ихәа неикәаеит.

– Ухыс, – ихәеит уи, – амала иаразнак сағартә...

– Мап, мап! – нақ-аақ ижәфахырқәа аанкылан, дырхың-хыңда диман иңдеиленеит.

Мсоуст үбасеңш имч иаңынды дықан, еғи иеагын-змырхакәа, ақы аәхәагын даламгаңзакәа, еилабылғо, ихыхәашааңаа иттырғын илеиуаз азы дынхықәирғылт.

Уи ииулак ихәымыз ижәфахыр дхыңшы Мсоуст днеиғапшит, иблакәа арахь иттыкъарц ағындырыгыз.

– Мап, мап! – ихәеит уи изхамтдо, – уиақара угәи хәхәым – сыңса ус икоутартә. Сара зегын раҳа сзыңшәо азы шакәу удыруеит... Мап, уанзатқәкәа умнеиц... Сара адуңеи икәу зегын раткыс ламыс змам, зегын ириқәй-жъцәахуо, иртәргылахуо ҳәа иуцхыз – ус қастом, иқастом!

– Уара аңгәштыра! Абри азы уазааини нақ үеоу-мырғакәа узырыр – улахозаргын уздырам. Ала ма аз-сара амдүреи! Узырыр – уңсы иаңшәымхеит, ухы ахынахо уца...

– Мап, мап! – дхәаит уи, иттыкъарц далаит, аха Мсоуст инапқәа деиларқаца дшыркыз дандыршә, аң-қәйрәп амч ахъаматқәз дналаит. Фынта րақара еин-қа-еинирыа ихы нзаахәеит, аха уи даналах нахыс далгахъазар акәхарын, зыңк иадамзаргын инапы усгын изымкъеит. Азиас цион ишцаң, еибаха-еибафо, апаңқәа аерынкъо, еиҳа-еиҳа изыңлод сирзла ихызсо, аиғаара зегын хы-змазам, гәр-зтәзәм, игәтиқъагоу бжыла иттырцәажәауа.

Мсоуст ахыгәхәа хәхәк дөйкәтәан, еғи иаңхыа иш-таз ахәхә ихы надқылан, акраамтә дтәан, иаргын дхә-шаттарахазшәа қәацара имаңамкәа. Нас дәғаылан, уаҳа азахъын дмыңшықәа, ишәақ ахәхә иахъыдгылаа иа-кыдхын, ихы тызкъоз азы адбъын даңынааскын, на-даада дағалан, даара иртәгәзаны иңдеиленеит.

Амра аңсы штәз, аңхызы нақхыаңәо дназеит Аңеаң-тызго ахәаңында. Ахәаңы ағышета ибартан дынхықә-гылт. Ағышета кылах иртәни, еилахынхәуа, асырз хы-шлааза иттыруан, нас ағәгәа қәацаа ғылғылт, алада ахшыра иагон.

Пытрак ус дғылан дахәапшуан. Нас даахъаңын, ааңаа ахәыбаеңш икүлгүжәәа иш-таз ахәхә қәаакы дныңкәтәеит. Ара ааңаа-сигәтәкәа уағы дынхомызт. Азы адбъын инахаран инавыртә тиңчран. Ахәаңы ифахыкны икәз ашәаңыңаа ихнағоз ахәхә рахътә қәаатқәәк наңырлон, рыбжықәа неиқәдирғалон. Мсоуст дтәнагалан дахътәз иблақәа хыла акғын икәымкәзәа иахъыпшуз, нақынтын ахәада лақәи ихганы иааган, пытк еиғаны икәз Аңсуга баа-тзамд қу аңынааскәа. Иахъеиғаз, цъара-ғылъяра қыңқәак қычамачаа иқиаан, цъырасқәак адчаблан икан аңымзар, ихтын. Ишааниуз итаңығы, ихәашхәаша иахъеилажықәа, асын иналпш-ааллшуз, аха нас, уаҳа икүлгүжә-мұлгәйгәйнгын инымхакәа, макъана асы икылан измаз ажыңра рене ағын иқын. Зың жәларык, тәйлак рөйхәжәаны иқартаз, риаша-ртабыр, рхакәиттра иакәдиршарц, иаланыркыларц иртәхыз, уажәөи мчы амаңамкәа, акаркаламышәкәе, ашәчи, ачыраси иранажып... Иабакоу, аңсы абаңтә уи – Аиаша-табыр? Ирзымхъяз, ихъырбааз рыңсадғыл быжыра-быжытәа итталу, ма уи, иша-шаны, иртәғаны иш-таз ағыл ағын тың аңырмтаза зегын ирзеншын ирхагылоо ажәған ағын тың аңырмтаза зегын ирзеншын ирхагылоо ажәған аттышара ду иалазу?

ЦҮУМА АХӘБА ДИИЖҮТЕИ 85 ШЫҚӘСА ЦҮЕИТ

Светлана ҚӘАРСАИАПХА

АУАӘРЕИ АҚАЗАРЕИ РЕИЛАЗДА

60-тәи ашықәсқәа рзы иаңтагылаа, зыр-ғиаратә еиңхара мәа иаңылаа аңсуга шәкәйшәа ғылғылаа үаналацәажәо, иалумкаар залшом урт шамахамзар зегын ирчыда қазшынан иримз – жәлар рус рхатөйк еиңш азнейира. Зеизхара шықәсқәа Сталини Бериеи раамта еиқә-тәа иақәшәа аңсуга рәиаратә интеллигенция иш-қәйшәкәа маза-аргама ағағылары иаңыржәеит, аудаға-рақәа ирзымхәауа иарығәттейт. Убри азакәзар қалап урт рәиаратә ус ағынды иршылаз ақыр изыраауо.

Убарт дыруаңзакуп еиңшрдьира ашәкәйшәа, апу-блицист, ауажәлларратә усзүфы, ажурнал «Аңсны ақа-зара» аредакциағы знапхарала 34 шықәса аус зуаз Цұума Басарин-ида Ахәба.

...Аңсны аңынцытәа ибашыра анцоз ақын. Сара ибашыра ианалага нахыс аус ахызыз Аңсуга телекәпшілдер шыңынан икан. Октиабр 7 рзы уақа им-ғаңырғон аңсуга – абаза жәлар раңхытәи рконгресс. Убри аңхытәкәа ҳаруа қәениралы имғаңырғаз ажәйларла иабзоураны, ахы иақәттәи Гагра ақалық. Ари раңхытәи иаңира дуун, ҳазегы ағында ҳазтоз, мтәйшәфада ҳырпрыуз. Аизара иалагаанза аштағы ҳаштыз ғылғылаа үаңшыз, длахъыз, илақәа ағынды ғылғылаа, ишиқашыз ғылғылаа үаңшыз, дыңцакы-ццакуа дааңдғылелт Цұума Ахәба. Аибашыра ианалага аенеи ахыс «Аңсны ақа-зара» ағынды шықәса аус еиңшрдьира иареи сареи ҳайбамбаңыз. Иахъыз ғылғылаа үаңшыз, зақа ғәадурала еиңеңшәа ҳәаңицәа ажәйлары аиадыр-ғылғыз раңхытәи атты: «Сығыт, сығыт, аха уаҳа сзыңрхымзейт! Иршылшо, иқартдо ҳәашшы амам, иза-кәйтә фырхатқаңа ҳаңкәйнцәа!» – ҳәа дыншәр-ғылғыз. Үсқан ижәйлоз ар иршылар иаңаа иаңаа ағынды – Беслани Даути. Ҳашәкәйшәа, ҳәаңицәа, ҳапсуга интеллигенция аиңары ғылғыз раңхытәи амш инаркын хымшатарала аға иегәйлелт. Ус ирааңеит раңхытәи – аңыуала, ламыс, рыңсадғыл ағынды дыркны.

Анағи икан Мрагыларатәи афронт, Цұума Ахәба хатала дызлашыз Лабрататәи ажәйлар, ихигаз атқәара, даеа шықәс дүззак ашыаңтәрәт еиңагылар – ахамыштыхы. Аха иахъыз ғылғылаа иегәйлелт Цұума ирзымхъяз, ихъырбааз рыңсадғыл ажәйлар, иегәйлелт ағынды – Виачеслав Қытанаа, афилолог қәынш Әмила Аршба, асахъатыхы-әкәзаратааи Ахра Әңынцыль, асахъатыхы Рауф Барың – Цұума Ахәба илшон икәша-мұкәша абағатәра злоу, ипшауда, адирра иашытоу ағар реизгара.

Цұума Ахәба аңышәа змаз, ажәа уамашәа изныруа, зәкәзара ҳаракыз редакторын, даара дыстилистан бзиан. Аинтерес аттан уи аус ицура, еснагы дазғымхан уара угәаанагара, уажәа дазызырғуа, уахъиашамызгы, азгәеитон, аха ихымжәақәа. Хадак иаңасабала, зегъ

рапхъаза, адемократиатә қашъя ааирпшуан. Убри азы хусурағы еснагъ аимак-айғак ықан, ирацән ҳаҳьеиқымшәозгы, ҳанизгәаузгы. Уимоу, знызынла: «Үс ицушъя амам», – ҳәа ҳанеидашшылозгы, аха, аиаша ухәозар, ҳаймак ианакәзаалакгы изызкыз арғиара, аусуратә зтцаарақәа ракәын – иахъя игәхъааганы ауп ишысгәаласыршәо уşкан хредакциағы лассы-лассы имфаңысуаз адебатқәа.

Аредактор хада ибзоураз рацәан ари ажурнал аредакция арғиаратә өар ирхәыштаара хатаны иахыбылазгы. Цьума еснагъ дрызәлеммән алитетуреи ақазареи рәни иңиңиз – хырхартоума, информациоума, аптафума. Ирацәаны иаңхъоз азәни иаңасабала, иаразнак азбахә иаңауан, бзия ибон адискуссиатә қашшы змаз аиңәажәарақә. «Аңсны ақазара» атыңда иана-лага нахыс уи аредакция хәйчи ағы еизо иалагеит ахатәрақә ирчыдангы, алитетуреи ақазареи рәни өңиң зышапы еихызгоз, абафхатәра злаз аңсуа поетцәа, артистцәа, амузыка азқазацәа, асахъатыхщәа. Иахъеңш исгәалашәоит хредакциағы ианеңкәшәоз усқан «иаңгәылацәаз» – ажурнал «Амџабз» ағы аусуаз, ҳжурнал ашықәгыларағы ақыр аңхыраара

азтаз Валера Гамгиеи Геннади Аламиеи. Лассы-лассы дахтаауан иңа хлафаауа атқәй ҳалхра бзия избоз Даур Зантара, идеиала еснагъ итәйз, ускан ахортә капелла сахьаркыратә напхгағыс иқаз Нодар Чанба, ҳредақциағы аус зуаз аса хъятыхы Ахра Аңынцыал иғызы гәакья Леурса Бытәба. Ҳредақциа ауада хәыңцы ағы ражәенираала ғыңқә арыпхъон Саида Делба, Александр Бардодым, «Гәындараа» ҳәа ҳзыштыаз Гәында Кәйтниеи, Гәында Сақаниеи. Үрт зегры еидызкылоз ари ахәыштаарағы Җүума Ахәба заңтара илшаз, арғиаратә гәазыхәара узтоз аҳая чыда акәйн. Хымпада уи ауп изыбзоуру ари аредакциағы рапхъаза

акәны изалыршахаз Арғиаратә әеар Рхейдкыла аиө-
карагыбы. Уи хатала иалахәйіз ағар шұқақөызыгы, Ҷұма
Ақжаба иңшәеи идырреи ихы нархәаны дахъжацхрауауз
даараирацәан. Ҷұма дунеихәапшышала ағар еснагы
дұрызааигәан, аконсерватизмра иламызт. Уи хусура
хатала иеаламгалацәакәа, иңхәеп ҳәаигәи иззаанагоз
абжъарақәа ҳайтөн.

Ақалашәа икоуп Цұума Ахәба иабиңара. Урт уанрығецәажәоз, иңғаумшыар залшомызт зақа итбаау, итқаулоу рдыштара, зақа ган раңаала еибарку рдунеи-хәаңшышья. Гәхәарала, еигөырғынан уаларгалон дара зыхәтакыз алитетатуреи ақазареи рдунеи. Уб-ри азакәхап рығецәажәарагы ныңқәк еиңш изудыу-кылоз, еснағы изцәрыргоз ғынытқала узырлашоз шәымтәқәак. Угәы унархуеит ус еиңш икоу ашәымтәқәа есааира иахъмачхо... ашьшықәа назаза ҳа-хъаанрыжьуа иахъатәи ҳақәиттреи ҳхыпшымреи акыр иұхаақәызтаз абиңара. Аха икоуп акрызтазқуа ырғиаратә тынха, аамтак ирыңаныз ауаа рғәалашәа-рақәа. Урт ахатәрақәа рхатареи, руси, ырғиареи иах-зызаая ахъчареи, ҳаңхъақатәи абиңара ырзнагареи – дара рзы зегъ иреиҳау бақоуп.

Цъума АХӘБА

Икалап, азэы игэы иалсыргы, иаахжэашэа иахьысчэо абрака сызлаажэарц истаху. Аха азэи-фыцьеи ргэы ахьнымхаша акэым изхэяцтэу. «Азфа ззаз иан дагеит», – ҳэа, имхэакэа сшья змам иалаажэажэтэуп.

Еиңырдыруа акоуп аңсұа имилат шақа бзия ибо, қа дазыгедуны дахцәажәо. Иарбан столу, иарбан соу иамырпшзаң, жәйтәнатә аахыс: «Аңсұара Анцәа ыңғааит!», – ҳәа иапу аныңғааға.

Апсуа апсуара аниҳәа, уақа иалоуп иламыс, еицьыка, ипатуқәттара, ипсадгъыл абзиабара, әракала, иуағра иатҹанакуа зегъы. Сара абраһа аңәажәарцұтахуп абри ажәа иатҹанакқәо рахтәакы. Амилаттә литература абзиабара, апсуа шәќәи апсуа әғи реизықазаашъя азтаароуп. Иабанζеизааигәоу рұт иахъя, ҳазтагылоу ламтазы?

Збышәа ҳатыр ақәйіздо, змилат бзия избоғы иара ибышәала ахъхаяхәа иацәажәо, иарағы ианаҳәо шәкәрык атытра, сгәанала, ныңәатчасыңышызароуп. Избағарызеи, асеипш икоу апсуағафәа рхыңхызара еиҳазар қалон. Ҳәарада, ағаштәи-ағажәижеабатәи ашықәсқәа раан атқыс хана еиғыуп. Аха аамта құхыға ициит. Есаайра ирағохот апсуа школқәа ирылго, аинститут ақны ап-

Иабыкәу усеиңш иахықам? Абзия ахықоу аңғыагы қалоит. Урт ракәым зызбахә ҳамоу.

Ақера ахъынзамачу, иара убри ақера мағыны иалагзаны иахнагахьоу, аха иахъатәи аамтазы ағез хыныштынаххьоу акакала еиғыршәшәаны апсу, литература иазхәйциз, ағеизәхара инамтарц залшом Ииашоуп, аңхъағ иүсс иалоузei алитетатура қәралдашақа ахытцу, уи амықәмабарақәа иахнагахьоу. Ағхъағ итахуп иахъатәи иара иғъама иатданакуа, иар идиоухатә бениара аазырцшуа ағымтақәа. Усеипш икоғ ағымтақәа ҳамоума ҳлитературағы? Иҳамоуп! Апсу жәлар рығбахә ахара инағхьеит апсуа литература иабзоураны. Апсуа шәкәйіфәцәа рәымтақәа Асовет тәйла иқәйинх амилатқәа рбызшәақәа рахъ маңа ра акәым, акымкәа-ғбамкәа ахәанырцәтәи абыз шәақәа рахъ еитаргахьеит. Амилат дүкәа дара рбызшәала ифуа рышәкәйіфәцәа рышәкәкәа антытцу атираж шақа ықоу атқыс еитцамкәа итытхьеит апсуа шәкәйіфәцәагы рышәкәкәа. Ус anakәха, апсу шәкәы ахатабзиара маңара акәым ари зыхқьо. Уажән ааигәа апсуа шәкәйіфәки сареи қытак ақны ҳақан Сызцыз ашәкәйіфәи ари ақытағ ииз, иаазаз азәни иакәйин. Ҳнеит анкъа иара аттара ахытцоз ашколаңа Арақа макъанагы аус руан аттара изыртцоз артсағцә азәымкәа-ғыцъамкәа. Ртсағцәас аус руан иара уба уи ашәкәйіфәи аинститут ицалгаз иғызцәа. Ашқон ағналаха ҳамразо, игәырғъатәи иаҳдылелит. Дызыз зымдыруаз дыддырыдуан абасеидш нахәаны:

– Ари ҳара ҳашкод далгейт, ҳара ҳқыта далтцит. Дышәкөйің дүхеит, ихъз Аңсны антытғы ирдыйреит. Ртқағзәақәкгы инацыртсон: – Сара тәсіс дсыман анбанқәа рөшьшы анисыртқоз иахьеиңш исгәалашәоит. Аа уажәы, иара ихата ашәкөкәа ғны итижүеит...

Иагъиашатцәкъаны, ари згэы иамыхәарыдаз! Ас-
вет мчра ааиаанза арзаҳал зғышаз ауафы цәашьы-
ркыла дахъузымпшаауз ақытағ, аа абар, уажән-
дара рқыта иалтыз атцеи еицырдыруа шәкәысона
дқалеит. Иғымтақәа акымкәа-ғбамкәа аешъарат-
республикақәа рөы итрыжъхьеит. Саргы агәеизхар-
снатон сөзыза абасеицш иахъиеигәрыгъоз.

Агырыдеибакыларақәа, икартқәазаны апшә еибыхәарақәа рыштыңх, уи ашәкәзығы сареи уақа ақыта агәттан игылаз амазин ҳнытталеит. Уақа ақығәрағы еивтәрүүх икәгылаз апсуа шәкәкә ирилагылан ари ашәкәзығы ишәкәгъы. Цыран аақәзысхын:

- Абри ашәкәы шақа цыра шәоузеи? - сұхән, сна иаиздааит атифы.

– Жәохә рақара соуит, – иңдейт иара.

- Акыр тцуу ишәоуижътеи?

- Пшьба-хэба мзы нцэеит.

- Акгы шәзымтизеи

– Цырақәак аархәеит. Уаҳа ргом, сара ишқақастца

гэышьари, – ихэн, ахыркьиара дналагеит атифы, иара акыр ихаразшэа.

Аиашазы, даараذا ицъасшьеит шақа иғаңсшәа башаз уи ашәкәышысы иртәсәагы ифызыцәагы иархәоз апсшәа! Сара агера згейт, урт, реиҳарағык, ртасы рқыта иалтцыз, изхүрехәоз ртцеи дышәкәышысуп ҳәа ҳәан-ҳәахлаира ҳаахъан акәымзар, ишәкәышык аақәхны ишамыпхъацыз. Издыруада, иғымтақәа рыпхъара иапсамзар? Ус иқазар, егырт абызшәақәа раҳъ еитаганы, тираж раңаала из-трыжъзеи? Аурыс критик ду В. Г. Белински иғуан: «Без публики нет литературы» – ҳәа. Ари иаанагом, ҳәарада, апсуа шәкәы апхъағәа амазамшәа. Ус иқазар, аңа-жәарагы иапсамызт, избанзар, апсуа литература ҳәа акғызы зықаломызт. Аха иахынзахәтоу ираңаам.

Ашәкәйәсәи аңхъяси азлагара алуқәеи, изырлага ази реипшоуп ишеизыкоу. Ашәкәйәсәи ишәкәи антыт, аңхъяс икъинза иахынзаназаз идыруазарц итахуп. Агазетафы ианылалоит аңсуа шәкәйәсәи рөымтәқәа ашколаф, ма аклубаф ишенилдүргаз атәи зәә о аинформацияқәа. Уи уаф дзеигәрыгъаша акоуп, ихәартадууп. Аха фынтәны ихәартахоит, аилыргарах автор днаңхъязар. Уи иаанагом, ашәкәйәсәи ахъзапшаш даштыушәа, мамзаргы дышдышрекәо иаҳарц итахушәа. Ашәкәйәсәи иаҳарц итахуп аңхъяс идикылои идимкылои. Усеинш аицәажәара нақ-нақтәи иусураф ихәоит, настыи ицъабаа шбашам, изтаху ауаа шыкоу инарбоит. «Изтахыда исыйфа?» – ҳәа ашәкәйәсәи игәи ианташәа – даараза илахьеиқәттагоуп.

Халацәажәап даеа фактк атәй. Ӧышықәса раңхъа апсышәала итытцит Миха Лакрба ифымтақәа реизга актәи атом. Раңхъаза акәны апсуа пхъағ иоуит еицырдыруа ашәкәыфы ду иновеллақәа еизакны. Уақа ианылеит уаанза акыпхъ зымбасыз афымтақәа

рацәаны. Ашәкәы апрофессор Ш. Инал-иңа ииғиз апхъажәа бзия аңтданы, адәахъала уахъахәапшуагы уааигәрыгъартә еиқекааны итыжыуп. Еитасхәахуеит, итытцит өышықәса раңхъа. Иахъа-уажәгы ари өажәибжъба рұқынза адунеитәи абызшәақәа рахъ еитагоу ановеллақәа зну, аңсуга шәкәы амагазинқәа рәүи иубоит. Иашоуп, иаархәақәеит, аха зықыфық апхъағыз амоузеит абри ашәкәы! Иқалазеи? Изыхъөзеси, изытцахозеи аңсуга шәкәқәа амагазинқәа рәүи? Ажәлар идеиала раңзарағы аллитература атқакы шақа идуу иазхәыцны, иахъа-уажәгы ҳара ҳәзы асахъаркыратә литература апропаганда азурағы агхақәа рацәоуп. Изыхъетоу аорганизацияқәа иахъынзарыхъетоу аус руам. Уи аума изхароу? Аңсуга жәлар злаңәажәо абызшәеи асахъаркыратә өымтақәа злаңтқоу абызшәеи еиңәйхарахама? Аахәағыз ахықоу ашәкәы зымнеиуама? Шақа этсаара цәиртцуазеи! Ҳахшығ еилатданы абри иазхәыцзар, иалаңәажәазар, сгәанала, акырза ихәартахоит ҳмилаттә гәадура, ҳдоуҳатә бенара ду - ҳлитература аштыхразы.

а̄еиңә а ureuуоup. Иаҳзенәуұар сұхын урт амш еиқәйәақә аура угәалашәарағы ишынхаз...

— Сара Аңсны анхара саналага аамыштыахь, дук мыртцыкәа, еибашърак ахықә ҳаққылараны ҳшықаз еилыскаат, иара убри ашықәсан амxaцырцәа ргәалашшәара амш аназгәахтоз, астадион ақны сыйқә-гыларағы абри азбахә иаартны исхәеит.

Аибашъра аналага аеңы ауниверситет еиңтаз ағар зегьы апсшьарамшқә рзы Ҭырқәтәйла ҳақан, настыры сара аттарашықәс хыркәшаны амға саны-қәлоз атаацәара салаларц сызбан азы, атаацагы дсыцын. Аибашъра мышқәак шагыз Владислав Арзынба напхара ззиуаз аделегация Ҭырқәтәйла ианнеи, ауха саргыы ачара сыман... Ишысқәаз еиңш, акомиссия еиңыркааит, усқангы уи акомиссия напхара астон... Убри аамыштыахь Аңсны Жәлар Рейизара ашқа имәпәйсуаз алхрақәа рөы апсадғылы ахь ихынхәйз амхаңтыр хылтшытрақәа рыбжъара депутатс иалырхыз раңхъатәи ауағ сакәхеит, ари сара сзы атакпхықәра дүззә ацын, иахынзасылшозгы ламысла сыйаажәлар рыматц зуит.

Зегь рааста сзызгедуу – жыттарамза 12, 1999 шыккесазы Апсны Ахэйнтқарра Ахадеи Жэлар Рейзара алахэйлацаеи ҳайцөакны иҳадаҳкылаз «Апсны ахэйнтқарратэ хыыпшымразы Акт» снапы ахьатсафу ауп, убри сара сыңсы ҭанатцы хъзи-шешини исpxъаозоит...

Тыркәтәйла ацара анухә, уахъ ацара акәым, ияхтысыз ауадафрақәаттәкъя уахъ азәгъы идыс-мырхайт... Ауағы ианиашъя ихатдашьоуп рымхәои, сыуаажәлар зтагылоу саргъы салагылоуп схәан, исычхайт, стаацәагъы сеилыркаайт, исыдгылт, сый-ха Мрамза уи аамтақәа рзы дыпшқан, убри ахәычыт-тәкъя ҳтагылазашъя еилкааны лхы мөапылгейт, зныңгъы халмыргәәкит...

— *Аибашыра анеилга, уара Ҙырқатәвылака* умцаземт, уңсадгышыл гәакъяғ уаанхеит. Ара аттааңдара уалалеит, иазгәастар стахун, уабхәа Владимир Қапба ҳәзыза гәакъя шиакәыз, Аңсны ештырдыруаз ажурналист, ашәкәышы, агазет «Аңсны» акыр шыңқәса редактор хадас дылкан, уанхәа, Фируза Чамагәуаңча дуаажәлларратә усзуғуп, Аңсны зыхъз-зыңша даара ибзиан ирдырғу, згәаанагарагы иазызығруа уағысуп. Уңшемеи уареи ахшара бзиакәа шәоуит, аусура уалағеит, уимоу, убриакара уаҳатыр дүхеит, анату ду уаңсахеит, Аңсны Жәлар Рейзара адепутатсуалырхит, хәйышықәса ужәлар рымай ууит... Убарт аамтакәагы мачк иүгәалаурышәар стахун...

— Гагра ҳнапахъы ианааҳга нахыс итаҳарцәйз адгылқә рөөи хуааңсыра нахмырхар иаҳгараны икәз ҳиааира нақ-нақ еитах ашәартара ду иштагыло сазхәыциа салагеит, хара имгакәагбы «Аҳәаанхытц инхо ҳауаажәлар рырхынхәразы Аминистрра» ахъз-тсаны, аххәа қатданы, ахсаала тыхны, аурис быз-шәахъгы еитаганы проектк сырхиан, Владислав Арзынба изызгейт, схықәкы изеитасхәеит, даара дазәлымчаны дысзызырғит, изназгаз апапкагы убастәкъя азәлымчарала даңхъеит, хара имгакәа

тәыла иңоз-иаауаз аделегациақә аитагара рзуроум үхә, сшырәыз исызгәамтаңакә сеитагағеит.

Нас ашәкәзә реитагара сыйдыртсо иалагеи
рахъя сацәшәеит, исзыымгәыгыт, сеиха изылши
иқартцар ахәтоуп схәеит, аха усгы азәгъы дыбышамшә
анызба, салагагәышьеит... Ари аганахъала Маҳину
Папаңдаи, Ҳаири Қәтәрбекең рыда азәгъы дыбышамыз
саргъы убарт саарывагылеит. Аханатә аахыс ҳдиа
спорга рмилат ҳдырра еиқәзырхаша, Апсныңка ихъа
зырпыша ағымтақәа атырқәшәахъ, адиаспорағ
иқоу ҳаяажәлар зырызгаша ағымтақәгъы апсшәахъ
реитагара сеазыскит.

Ари сара азэгъы исыдимтәзеит, хатәгәапхарал сшаңыц саңуп, амала еитазгаз ашәкәкәа ртыжъраң сцъабаан схыкәки еилканы исыдгылаз, исывагыла ауаа ҝалеит, убарт иреиуоп сөзыза Омар Маршан сашья Сонер Гогәуеи, уи адагы, Аපсадгылы ахархынхәразы Аҳәынҭқарратә еилакы ахада Вади Ҳаразиа имачымкәа ашәкәкәа ртыжъраңы ацихъ раара ду ҝайтцеит, сызғу аус ахәшьара бзия атани адгылара ситеит, абри ҳәиңәажәара схы иархәани зегъы лағазныңк итабул ҳәа расхаоит..

Сейтагамтақәа рызбахә ҳәозар, хаз-хазы еих шъааланы рыхъзкәа шәзейтасхәап.

Атырқөшәақын тә апсшәахъ еиғазгақәаз: «Кан каз изаку агәалашәарақәа» – Мыстафа Бытәба; «Сыхдыштәеит, сыхтәараххеит» – Ҳайри Қәтарба; «Ахтәарах ҭаала дыңсуеит» – Ҳайри Қәтарба; «Ухыр тәазар, асакарағы уархұташыеит» – Ҳайри Қәтарба; «Сыхұташыеит» – Бекъир Ашәба; «Апсуа Фуат» Ҳәйнча Али Босутер; «Чақырғылды Ефе» – Иаша Қыемал; «Амға бзия» – Алпер Бганба; «Ианааурту цапхак ала» – Чупе Ҳасан Окан Ишыньан.

Макъана итыжым апсшәахы еитазгаз ашәкәкә «Зхы иақәиту Апсцәа рлегенда» – Псыннетхәыч Си nem; «Даеа псалгылдук хамазам» – Сельчук Сымсым

Аңшәа ақынты атыркәшәахь еиңзагақәаз: «Аңсү Аңсны шианаршыаз» – Анзор Мықәба; «Амцахар аамта» – Вахтанг Апхәзоу; «Хашыңа, Ҳапсынра» Ҷыенгъиз Бганба (айқырышәаф Руслан Гәажәбай); «Ахътәы уасцәа» – Мушыни Лашәриа; «Семра» Рушьбей Смыр; «Аламыс» – Миха Лакрба; «Ахъыштыра мәала» – Владимир Ҳарания; «Амра ашәа хәақәа» – Саида Жыпхә; «Sürgün Şiirleri» – (Ахыр тәара иазку ажәенираалақәа); «Иңәажәо атызқәа» Саида Жыпхә; «Нарташәа» – Геннади Аламиа.

Макъана итыжъым атырқәшәахь еитазга ашәкәкә: «Ахақәитратә мә» - Аполлон Думаа «Адацхъа» - Лиудмила Сергъегыиапча.

Аурыс бызшәақынтә атырқәшәах еитазгақәаз «Не могу забыть» – Адиле Аббас-оғлы; «История Абхазии в данных» – Темыр Ачыгәба; «Легендарный пловец-спасатель Мамед Бадиа» – Темыр Ачыгәба.

Насгыы Ақеңирек – атакы аңсышәала еитаганы

итсыжыт. Атырқәа-Апсуа, Апсуа-Атырқәа жәари аиөңдәажәагеи – атарауағ Сария Амчыңхан сареи хайдахәны еикәхаршәеит.

Абарт рыдагы, Д. И. Гэлиа ихъз зху Апсуатцааратә институт Адиалектологиатә лабораториа-кны Омар Бейгәа ифымтақә аус ахърыдыруло саргыы изласылшо ала срыйдгылоуп.

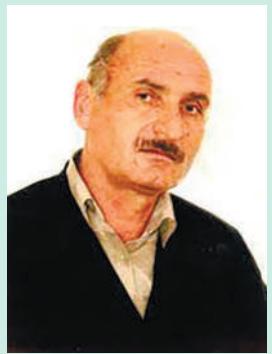
— Иахъа аамҭа даара шуадафун, адунеи зегъы амехакра иағуп ачымазара бааңс. Уара даара урыз-чэлымхап мишиң нырцә икоу ҳашыңә, ҳаҗашыңә. Ари ашәарҭара бааңс уақа иәзәданы аеакъама, иабанзараренеи урт амедишината ихырара?

— Ҳәарада, адунеи зегъы реицш Җырқәтәылагы
ғәгәала ирылатцәаны икоуп ари ачымазарағы,
амала азакәан аус ахъая, ауаагы иахъаңыләо
хымпада еиҳа имачны аңырхага рнатоит, уи адагы
ахәыштәра процесс зегъы, излазбо ала, Җырқәтәыла
аҳәынтыккара хәыда-псада имфаңнагоит... Ҳаргызы
абра ҳәеибатаны, ҳҳәынтыккара алшарақә шмачу-
гыы, ҳазхәыңы атагылазаашъя ишахәтоу ала ҳхы
мфаңаңгароуп. Аиашазы, ашәартта дүзза ҳтагылоуп,
уи азгъы агәеанызаара гәгәа хамазароуп.

— Уара даара аенергия бзия улоуп, уахгырынгъы лацәашихъаш җамәкәа җажалар акы ирыхәозар сыйшара җәа аус ууеит акультуратә хәшиштаарақәа рөвүү, угәаанагареи, уңышаеи, ухышыфи зегъы даара пату җазрыкәун. Ҳаңхъафәа идсырдырып стажуп уажә ааигәа ажурнал «Алашара» аудаажәлларратә хеилак ушаларйаз, Тыркәтәйлеи мишин нырцәи инхо ҳаяаажәллар арғиара иағүү, ақазара злоу урызғымчауп, рыйсадгъылы ахъ ихъаурети. Ажәакала, аибашыра иалагаанзагыы, ианалагагыы, иахъагыы җажалар зәэылан иаашуа рыйхақәа иреиңүү руазәк уара уонуп! Уи хара зегъы хзы ишәадуроуп!

- Итабуп ҳәа шәасхәоит, уи сара акы сапсоуп, оумак сылшеит ҳәа акым, шәара шәаңсуареи шәеил-каареи ирыбзуюроуп. Сапсахо Анцәа иқайтцаат! Ҳаяажәлар иахыиқазаалак абзиарақәа рпеништыз, ҳаргызы ҳажәлари ҳ-Апсынреи псыцқъарала рыматцу-ра Анцәа ҳаһығзаат!

Енвер АЖЫИБА
2017-2021 шықасқа рзы
ағазет «Аңсны» редактор хадас иқаз

АГАЗЕТ «АҢСНЫ»: ИАЦЫ, ИАХЬА, УАТ҆Ы...

Сынта, февраль 27 рзы итит 103 шықаса ҳарккаф ду Дырмит Иасыф-ида Гәлия мышытбзиала, напымшла этйжъра далагаз апсуа милағат тә газет «Аңсны» ахъятәнианомертыгъиже. Ариагазет, иахъа апсуа фыра акыпхъ иатданакуа, қәра-нтцыра зегы иреиҳабу, апсуа милағат тә журналистика ахъитхыртқағы иғылуу милағат тә газетүп. Убри азоуп, ҳапыланы иахъөзөзаргы, иахъа Аңсны ахъынзанаңа зо есышықәса изәгәртө Акъыпхъ амш зақәзырышоуғы февраль 27.

Апсуа ҳзы ари ағазет атыттара иахъалагаз уамаңа шатданакуа аитахъарым, ахъусы үмдәкәа высшы амам ҳмилат рхатэй быйшәала афре апхъареи, рыхдирра ақырза аштыхреи, ртас-ркъабыз аикәйрхареи рөи уи ишааннакылоз атып чыда. Насгы, атыттара ианбалагеи «Аңсны?» Ақырт меншевиктә ҳаңданы, маза-аргама, рымци-ртцеи неиңшүү, ҳкультуреи ҳказареи ракәым, ҳара ҳхатақәгы милағ ҳасабла ҳақыртуарттыр, иамузозар ҳаңдыртқаарц ианағыз амтазы. Ахағы аагашыак амоума ари ағазет аартразы Дырмит Гәлия ихигаз атэ. Ҳәрада, тәғанк ала аанды шузымшышуа еипш, уи даузатәкызы. Икаңан гәкахарак инымшырц азы идгылақөз, усқантен амтазы зыхдирреи змилат бзиабарат тә гәғыи еиңнаргоз апатриотцә, аха иара ҳаталатеи иңбабаа еитахъәаша амам.

Ағазет «Аңсны» 103-шықаса ғынытқала ианысит даараза имариамыз, ағакхарақәа реиши агъыштыхъақағы зызы, амфәаста раңа ареилласартахаз - амсаду. Уи амсаду, абицарала инеимда-аамидо, шыаға-шыағала ачапарда иағыз, гәйк-псык ала амад азызууз ажурналистцәа ирыбзуюуп иахъанза аикәхаргы.

Шәышықәса ғынытқала ҳауажәлар рзеинш пстазаары аиғын, ари ағазеттүй амтаза аеңпсхаркаа ирыкәшшәеит. Апсуа жәларражә иалоуп убас: убри амтаза иақәшшәз абицар ашықәтиларазы амтаза раңа ртаххар ауеит ҳәа. Аха, насыпны, апсуа жәлар иааипмұркъязакәа изықәшшәлоз еснагы ғырхатала ирылтцуан, ғыренират тәтгализааша ианымшыр шамуазгы.

Уристәила зегы акнеинш, Аңснынгы ишьақәгызл Асовет мчра амтазгы ағазет дәеа қышәарақәа ирхымсыр амут. Уаңза иара ианаалаттәкъони иамаз ахъз «Аңсны» қсанхеит «Аңсны қапш» ҳәа. Қың амтаза иааиз

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**В.Арзынба
Аңсны Ахъынтыккара Ахада
26.04.1999**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

**...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъи ашәкәвири ақыр ғыраркуеит.
«Аңсны» ағазеттүй ауаа ғынапшхәа артбаареи, рдунеихәаңшышиша ашықәиргылареи, ғырьшәа аиғыттареи иаңхраауаз ақакәын. Аңсны быйшәа ағиарағы, ашыттыңрағы «Аңсны» иалшаз даара ирацаоуп. Еиҳагы еиҳауп уи иалшаран иқоу...**

...Иарбан жәларқәазаалак ркультура аиңхарағы ақыпхъ

ПАШЭИПА-АЗЫНБА ҚАДЫР
Пашэида Азынба Қадыр, дгылоуп Онур
Ерцан (Хатукәзи), Есат Ахба

10 шықаса Җапонияның Топқапы Музей ағы аус иуит. Нас СЕҚА зыхъзу ақыад түжкүртә азаудад ду аофисқәа руак ақны 32 шықаса аҳасабеильтарғасы аус уны тәенчарахы диасит.

Азынба Қадыр ахаангы асахъаркырат шәкәрәттөрдөн бзия ибон. Җыдала ажәенираалақәа. Апшәахь иеитеигаз ажәенираалақәа жәаба инареиханы икоуп. Апшәала иацитдеит. «Имариазам Апсуара» зыхъзу, изымзырыз дықам ухәар алшоит.

Қадыр Азынба 1992 ашықасы Апсны амптылахалаңа анақела иашыңа апсуу аңыраара риңар азы аихабыңа рхеилак иеаланырхәйн уажәйгы ишьапы дыхагыланы гәйикала дрызнышоит.

Есат АХБА
Тыркәтәйләтәи ҳызынчыуаа
ркультураттары

АНЫХӘАПХЫЫЗ

Анцәа ду, сыйухәо, абҗыар абжы мгаит, уаҳа еибашыра қамлаит.

Ахәйчәа, анаңа, абаңа, аибашыра амшала имтәйлаит, импсаит.

Сүхәйт, Анцәа ду, ацқара аианаит, ачымазарақәа ықәтәнди ицаит. Абаңрақәа рышә акаит апсабарақыны. Ауафытәйсә амамзаразы, арыцхаразы ихәда хымиаит. Ихы млақәаит апсабарақынта.

Анцәа ду, сейтазуҳәо, апсабара иқәу ауаажәлар зегъы гәйла-псыла бзия иеибабо, иеишүәнди икалаит. Ағыруас, тәыс икеибамтдаит апсабарақыны. Ача, аңықәреиқәа есышықаса ибзианы икалаит. Ахәйрәкәа раңааны ирәалаит. Ахәйчәа иахынзартаху ирфалаит апсабарақынта ирнәто.

Сүхәйт, Анцәа ду, апсабара иқәу Апсуа жәлар иззегъы тарапала, дыррала, мазарала, мычла есқынагы ибзианы, есқынагы агәмч рыманы икалаит.

Анцәа ду, сейтазуҳәо, апсабара иқәу Апсуа жәйлар иззегъы ҳаңса-

дгыыл Апсны ҳаизганы ҳаҳақәни-трақны уағы дызжаламцәажәо ҳа-уысқәа ҳақәфиауа, ҳаҳы ҳаҳәртәнә, ажәларгы ҳрыхәртәнә ҳаң-сы ахынзато аңғыра ҳаңыхараны, гәиртәрада гәйрәфа ҳамамкәнаны ҳа-гәи түнчны икалаит.

Анцәа ду сейтазуҳәо, апсабара иқәу ажәлар зегъы рыңсынтыры дуны, рыңсы ахынзато гәйрәтарда гәйрәфа рымамкәнаны, аңғыра-қәа рәзыхараны, есқынагы ргәи түнчны икалаит. Агәи-агәи рый-жъара амфа иаша, амфа пышза рый-жъалаит.

ИМАРИАЗАМ АПСУАРА

Алеишәеи ақыбзеи узымдыруазар, Ауеи ақәлеи рхәоу уымкуазар, Уапсшәа бзианы уиуафра иагзар, Иххәртоузи уапсуара, имариазам апсуара!

Ажәлар уанрыгу урыдгыламзар, Рыңсы ангәақуа урыхәртамзар, Уааи анырхәо умнеиуазар,

Иххәртоузи уапсуара, имариазам апсуара!

Ажәа ҳәара уақазаны, Аусура уаңаашынан, Акрыныро урыңын, ианеибашыу үубналозар, Иххәртоузи уапсуара, имариазам апсуара!

Агәи умоуп, ашыа улоуп, Иуыгу агәмч ушыя иалоуп, Уахты-өйнгүү усы, уаңхъа, Ухандеини ухы ныңға, Уыгаажәларгы урыхәртаха, Убасканоуп уанаңсыуахо, уанаткамхо апсуара!

АПСУАРА ИАЗКУ

Ауеи ақәлеи, сыйкәыхшо, Апсуа ажәлара. Сатанашәымтән, апсра ҳәа ҳаңхъа акы қоуп иышыжәдүруа. Ҳамфасны ҳаңоит иышыжәб. Убри азы сазшәйхәеит!

Ҳабдуңәа ҳаңхабыңаа рыйкын-тәйик иаҳзынхаз,

Алағшәеи, қыабзи, ҳаңсыуареи ҳаңшәзареи,

Апша иаңаны иаҳмырдаит сеитазшәйхәоит,

Ҳанапқәа еибаркны ҳаңкыраа-ны,

Ажәған ахъ иыхаҳгалар ҳаңсы-уара,

Амра иықәаҳфып амза иықәа-ҳфып,

Аиатәақәа иырықәаҳфып иаҳар-шызып ҳаңсыуара.

Ашътахъ иааниу ҳаңаажәлара амфа аднырбаит,

Рымға иарлашаит ҳалағшәеи, қыбзееи, ҳаңсуара, ҳаңшәзара.

Сазшәйхәеит ауеи ақәлеи, Лассы-лассы ҳаңбабалаит!

* * *

Ауеи ақәлеи сыйкәыхшо Апсуа ажәлара,

Ҳаңбамбозыштеи кры тит Ан-циәа идируеит шәйгәхъаазгейт.

Сарасымненит, шәарашәзымаит,

Пыткы сүгәи еиламызт сыйхы сзенгәгуамызт,

Ахъ сүгәи иамуит исзымычхайт, амфа сыйкәлелит.

Сыеъидыруо шәйзбаразы,

Сызшәйхәоит, үзара шәимцан,

шәйсзыңшыз.

Анцәа ду сыйиҳәауа, шәимәа сышкәа сыйссы имгаит,

Ҳанебабалаак ашътахъгы

Егъаурым сыйссы игаргы Анцәа идируеит хъаасы иықастом

Аха уара нырцә унхеит ҳара аарцә ҳанхеит,

Ҳабжъара Амшын Еиқәтәа бжыоп, Аха иага ухаразаргы сара уыс-зааигәоп,

Есқынаағыс сгәи утоп, сыйссы уалоп сыйхыз уалоп,

Есқынаағыс сгәи угәхъаазгойт, Сызкәыхшо, сабдуңәа, сашыңаа ртәэрт,

Сыйссы, сыйсадгыл Апсны!

* * *

Ажәған ақыны ицыруа атарақәа шәйрихәаңши шақа пышза ицы-руози.

Саргыс мытәйжәфәак сымазар сыйрны Апсныңа сымцоззи.

Жәамаш Ахчыңыс снейиан сый-садгыыл сабдуңәа ртәэртәа сышхәа дүкә даара пышза иеимыздон. Нас пыткы сыйссы шынан сыйрны арха сыйкәлон. Гагрантә салаганы циңунда, Гәдаута, Афон, Ақәа, Гәйлрыпшь, Дал, Җабал, Гәйма зехъынцара ие-мымзодон.

Уара баша уыцәажеоит амтәй-жәфа уызтода, шәимәа, ираңәза-ны сазиыңәан Анцәа ду, инапы ианы-стеит. Итәххар исимтө. Уи илы-мшо крыкоум.

* * *

Ауеи ақәлеи сыйкәыхшо, Ауеи ақәлеи ҳаңемаруо ҳаччо ҳаңдәланы,

Ағыс тыңғылар қаңаңы ҳаңхабыңаа аххаштыр ҳаңхабыңаа салаганы циңунда, Гәдаута, Афон, Ақәа, Гәйлрыпшь, Дал, Җабал, Гәйма зехъынцара ие-мымзодон.

Шәйтәи пышзак саақәпирны дааә шәйтәи пышзак бызина иызбар сыйхәауп сара.

Апхъа иыңаа ауеи ақәлеи изқынаағыс сыйлапхъа иығылоуп.

Иығәхъааганы изқынаағыс рызбахәа сыйхәауп сара.

Ауеи ақәлеи аныңам иалысхуазеи сара абсабара.

Иызтакхәа уымаз уи абсабара уи адәйнина сыйхәауп сара.

Анцәа иыдьруеит ҳанбейбабо шәри сари.

Уахъы өйнгүү ауеи ақәлеи шәимәа сапшүеит.

Пашә иыңаа Азынба Қадыр сара.

АФАР ИРЫЗКУ

Анцәа ду, сүхәйт, иыраңааны уысзызырыфы,

Уара иуылымшо, иузықамтço крыкоум.

Иаңзаауыштыз Ашәкәи убас иануп

Үкала ныуҳәа иуҳәа қалоит

Иубоит сыйкәра ақыр инеит

Цышинынекеңеиба снартысит.

Абыржәи шықәсәенжәа схытуда-

ны сыйкәянаны сқаутдар сыйхәуп...

АИБАБАРА

Сазшәйхәеит ауеи ақәлеи, Лассы-лассы ҳаңбабалаит.

Уахъы-өйнгүү мәек ҳаңкоуп

Ианынцәау ҳа гъяздым, Иааз дзынхом иыңаа дзааум,

Иаңзымдыро ғбак ҳақәтөоуп,

Ҳашагая ҳа гъяздым, Убри азы шәйхәеит,

Лассы-лассы ҳаңбабалап!

Апсызырхәау ҳа гъяздым, Ианынцыруа ҳа гъяздым,

Нас ҳаңшынхы өзүа ҳа гъяздым,

Ҳашырго ҳа ҳа гъяздым, Уи здыруогы азәи дықам,

Убри азы сазшәйхәеит

Лассы-лассы ҳаңбабалаит!

Арахъ ҳаңбамбаруахъ ҳаңбамбар,

Анцәа иыдьруеит убри саңшәоит,

Аңғарақынгы абзиаракынгы

Ауеи ақәлеи сыйкәыхшо, Сыпссы, сыйсадгыл Апсны

Уахынла саныңао сыйссы уалоп, сыйхыз уалоп,

Уышыха дүкә ырынны симдоит,

Аңма сыйхчоит, сыйшәараоит,

Укәарақәа ырынны азыхъ сыйкәеит,

Сызкәыхшо, сыйссы, сыйсадгыл Апсны!

Уытракәа ырынны ажъ ахызгызыз,

Ағыс тастоит, ағыс жәүеит,

Сәғи сыйхъақәа схаштүеит,

Сызкәыхшо, сыйссы, сыйсадгыл Апсны!

Уытракәа ырынны сирыфуеит,

Уымшын ақын ағба саңтәаны симдоит,

Амшын стапаны сызасуеит,

Сызкәыхшо, сыйссы, сыйсадгыл Апсны,

1992 шықаса, мшацымза 22 рзы СССР Жәлар рартист Шәарах Абзагә-ица Пачалиа иқаитаз ақшарала Аңсны Аминистрцәа Реилазаара итнажуеит Ауспка №71, Ткээрчалтәи Жәлар ртеатр, Ахәйнтқарратә театрапқәа рразриад ахь ииагазааит. Иахтазааит «Ткээрчалтәи аңсна Хәын-тқарратә комедиатә театру» ҳәа.

Фың ишъяқәгылаз Ткээрчалтәи аңсна Хәын-тқарратә комедиатә театир директорси сахьаркыратә напхгафыси

дқалоит СССР Жәлар рартист Шәарах Пачалиа.

Атеатр ахықәкү өңілдәгүл ахь шытнахуеит, ахь уртрынагзара иахымзейт, 1992 шықаса, нанхәмамза 14 рзы Аңсны Аңынцьтәйләтә еибашьра иалагоит.

Аңсны зегзы азы еипш, ари аибашьра Ткээрчалтәи атеатр азгы ирыцхара духодит.

Еилгеит аибашьра иаиарала, ахь аибашьра адәи ақынты изыхымхәйт атеатр актиорцәа нагақәа хөйк: Геннадий Кархалаа, Җамал Ҳаңымба, Вахтанг Матуа. Арт актиорцәа фырхатцыла рыпсадгыл рхы ақыртцеит.

Атеатр напхгафы, ауағ бырг Шәарах Пачалиа, аибашьра аамта зегзы аға инапатдақа иқаз ақалақ Ақәа далахан дықан, уи агәәкәрәкә зегзы шихигазты, ишаилгастәкәа, атеатр ахь, Ткээрчалка амға дықәлойт.

Ахь иабаказ уаанзатәи ақалақ Ткээрчал, иабаказ атеатр? Ақалақылы уи иаланхоз ауаңсырагы ршыа рылабаны ақын ишиқаз.

Шә. Пачалиа ихата ишиңәуадағызгы, өңд ақол-лектив еидикылоит. Агәра диргойт, атеатр азы аамта аныуадағу шакәу, еиңағы аус анутә, ианыштыхтәу ажәлар ргәи. Уи инапхгарала атеатр иқәнәрғылоит аамта иақәнагахаша, ажәлар ргәи шытызхша аспектаклькәа: «Август-14 Шә. Пачалиа инсценировкала «Атоуба» С. Чанба ифымтала, «Ахәйнтқарратә итып мал аңызысует» – Алықса Аргәйн ифымтала, «Алоу дгәааует» – Шыота Чкадуа икомедиала. Арт аспектаклькәа зегзы, қәфиара дула ахәапшәа идырбан Аңсны аңынцька. Иара убрайлагы, Шыалуа Гыцба Ткээрчалтәи атеатр ағы иисура хиркәшоит.

1998 шықаса атеатр ахада Шә. Пачалиа режиссиор-қәйрғылағыс дааипхьюит Аңсны Жәлар рартист Шыалуа Гыцба. Шыалуа Гыцба ари атеатр ағы иисура иартбааит арепертуар, зхатабзиара итегзы иxaракхаз аспектакль-

қәа рыла: «Ҳаяа идагәада» – Шыота Чкадуа ипесала, «Ах-деилазгас ауағы» – Сатбеи Хәытланзиев Хәыта Җыопуеи рпиеса ала, «Анауркәа» – Дырмит Гәлиа идрамала ухәа убас еғыртгы.

2001 шықаса ипсәзәара даалтүеит атеатр ашыттаркө, СССР Жәлар рартист Шәарах Пачалиа. Аха зшашә ғәғәаны иаиркыз атеатр аизха-зығъара иаңнатоит.

Дук мыртцықа, Ткээрчалтәи атеатр, Шә. Пачалиа ихъз ахыртсоит.

Шә. Пачалиа ихъз зху Ткээрчалтәи аңсна ҳәын-тқарратә комедиатә театир ағы Ш. Гыцба инапхгарала иқәдирғылоит даеа х-спектакльк: «Амцхәа даташуп» Дмитрий Псафас ипесала, «Ишьамхнышылаз ауағы» – Алықса Аргәйн исатиратә пиесала, «Хырдашы змам» – Владимир Басария ипесала. Арт аспектаклькәа рұғы игәлыршәа ахә-сахьяқәа аңыртсоит атеатр актиорцәа.

2006 шықаса Шыалуа Гыцба иңхыраарала Аңсны еицирдирүра ақазараттағы Алықса Аргәйн итижүеит «Шә. Пачалиа ихъз зху Ткээрчалтәи аңсна Ҳәын-тқарратә комедиатә театру» зыхъзу атеатр атоурых иаңку ашәкәв. Иара убрайлагы, Шыалуа Гыцба Ткээрчалтәи атеатр ағы иисура хиркәшоит.

2007 ш. атеатр напхгара азиуа даалегит атеатр актиор нага, Аңсны зеапсазтәыз акультура аусзуғы Шыалуа Җыынцьба. Аха дук мыртцықа игәамбзиара иахқыаны атеатр анапхгара аанижүеит.

2008 ш. ақоллектив ргәаңхарала директорс дқалоит атеатр актиор Заур Қыышмария. Иара убри ашықаса атеатр адиректор З. Қыышмария дааипхьюит аспектакль ақәйрғылағыс С. Чанба ихъз зху Ақәатәи адраматә театир арежиссиор Алхас Шамба.

А. Шамба Ткээрчалтәи атеатр ағы ахәапшәа қәыпшәа рзы иқәирғылеит алакә-спектакль «Акәйкә-баақәа рыхты» – В. Зимин ипесала. Уи ахәапшәа ҳәын-тқарратә рзы ҳамта дук иағызахоит.

2009 ш. атеатр иқанатз ахәарала, Аңсны Акультура аминалттар атеатр асахьаркыратә напхгафыс режиссиори даарыштыуит Аңсны зеапсазтәыз артист С. Сангәлия.

Аспектакль өңдәкәа рыла ихатәаауда иалагеит атеатр арепертуар.

2017 шықаса, атеатр ақәйрғыларатә знеишькақәа еиуеңшымра арыбениаразы атеатр даанаңхьюит аобатәи арежиссиор-акәйрғылағ, Аңсны зеапсазтәыз артист Роман Сабуа.

Иахъа Шә. А. Пачалиа ихъз зху Ткээрчалтәи аңсна ҳәын-тқарратә комедиатә театир, уадафрақәа амазаргы, ахәапшәа аргәйрғьаратә аус аүеит. Атеатр арепертуар ағы икоуп жәеиза спектакль. Урт рахынта Сырбен Санғәлия иқәирғылағ аспектаклькәа: «Сара сроль» – Шыалодиа Аңынцьал ифымтала, «Ауағи аңыныши» – Роман Сабуа ифымтала, «Аңынць» – Рушни Җыопуа ифымтала, «Асабша ашыбыжыштых» – Мар Баицьев ифымтала, «Аилага» – Валери Касланзия ифымтала, «Мазлоу зегзы злоу» – Шәарах Пачалиа ифымтала.

Роман Сабуа иқәирғылағ аспектаклькәа: «Итъычуа зегзы рхәысәәм» – Дарио Фо ифымтала, «Ахы Жәабран иңшашых» – Роман Сабуа ифымтала, «Алахашақәа» – Михаил Булгаков ифымтала, «Ҳаяа иақәтәада аеада» – Роман Сабуа ифымтала, «Сахра шыта шәара ишәымз» – Роман Сабуа ифымтала.

Арт аспектаклькәа рыйжакы ахәапшәа қәыпшәа иризкуп.

Атеатр ағы қәфиара дула аус руеит Аңсны зеапсазтәыз артисттәа: Нали Бигәаңпха, Заур Қыышмария, Иура Минцьиа, Нури Аңынцьал. Актиорцәа нагақәа: Манана Гындапча, Снежана Чолокәуапча, Вахтанг Тодуа, Отар Адлеиба, абафхатәра бзия змоу актиорцәа өзарцаа: Есма Җыынцьалпха, Кама Иашылпха, Ҳаңырат Агрба, Ахра Кәарчиа.

Адғыр ГӘЙІНБА

АПСУА ЖЫҚЦӘ АМАДЕН ДЫРТӘЕИТ

Апсуа рұны ажыра иатқанакуа раңаузуп, уи ннәхәйс дрыңхъазоит Шыашә. Убасгы Нартәни аепос ақны даарпшуп Аинар жыи. Ари иханаңәйт апсуа ахаанғы ажыра, анапқазара шыртәштыртаз. Хадаратәла ҳеазаңшәйт апсуа ржыратә нағқазара атоурыхи ағиареи, иахъатәи атагылазашьеи аилкаара.

Ажыра апсуа рзы баша қазартта маңараны иқазам, уи анцәхәйи Шыашәи иахъиашьапкуа, иахъынхәо ипшьюо тыпуп. Убри иначыданы ағәра аңтың абаҳчағеи атла дүкәа рыңқа атың азылырхуан. Убасгы аңсынгыры, ажыаңә, артә, ипшьюо матәарқәаны ипхъазоуп, урт х-напы ҳәа ирыштоуп, имырзкәа, абидарапхъяза еимырдон. Ахыбра злырхуаз амәғызы ыдала иазнеуан, ахъаатда иатәу матәахәкәә алазар ақын, избанзар, уи адыд-маңыс асзом ҳәа ирышыаңон апсуа. Аихалых Аңсны ицәртти аабатәи ашәышықәса ҳера қалаанза. Уи атәи шыақәдиргәйт Ачандаратәи, Қеланырхәети, Ешыратәи археологиатә қшаарақәа. Абыжъбатәи афбатәи ашәышықәса ҳера қалаанза Аңсны хықәкыла аиха аңыралхъша штыркаит, иагырзрыжәуа иалагеит, убрни иначыданы, аиха ааста ипшқаз аңыз аамта наскъеит.

Амаден

Ааигә Аңсны атоурыхтә хтыс қалеит. Ажыцәеи абцъарқатцағәеи рхеидкыла «Х-напы» ахатарнакцәеи Мгәызырхәети Амилаттә етногәарп «Аңсны» аусуағәеи хықәкыс иштәрхит амаден еиуеищым аетапқәа ирхыжыны аңуҳар алхра. Уи анағзаразы гәыпфык ауаа Бзыптәи ашхейбаркыра иатқанакуа Бырзышхака амәа иқелейт. Аасреи аңәхәреи реицшыртағ, аиғаа мачқәа ржбъжара аихатәи маден ахъамоу ақын икоижъеит акраатцеит. Уахъ анеиразы аамта раңаеи алшареи атахуп. Аекспедиция аңхатәи амш хыркәшахеит ашъха қыта Қсәхынза аназара. Адырғаене, хықәкык еиднакылаз ауаа рееибыртейт амаден ахъаматтәкью атың ахъ рхы дырхарп. Иагыназеит амаден амоуп ҳәа гәфарас

иахърымаз атың ақынза. Атоурых ахытхырта ақынза ина-зейт аекспедиция алахәылаца. Ашәышықәса әзеит араантәи амаден ганы, ажәйтәи апсуа ишықартцоз еипш, аиха ртәаны рхы иадырхәо иқамижъеит.

Аихамца

Ҳазтоуашықәс, цәйбрамзаантәамтазы, Мгәызырхәа ақыта Аетногәарп «Аңсны» имәғаисит ажысқәеи абцъарқатцағәеи злахәз Жәларбжъаратәи афестиваль «Аихамца». Абрақа еилкаахеит Барзышхантәи иаагаз амаден алтшәагы. Афестиваль анымғаисуаз аамтазы амаден аєйтқәа Москватәи алабораториах иштын, ахатбзиара ағәтаразы, уи алтшәақәа удыргәрыттарәи икоуп. Аспециалисттәа ишазгәртәз ала, қшынғажәа процент ркынза аиха матәашъарқәа алоуп Барзышхатәи амаден. Амаден еиуеищым аетапқәа ирхысроуп, раңхя иара рчыцеит. Анаға иртәаны аиха алырхеит, уи ашътах артәага ақны ашыра ҳаракы ахархәарала аңуҳар алырхеит. Абартқәа зегы ажәйтәи апсуа ишықартцаттәкью инақәршәене. Убри азы ага еибитеит асахъатыхы, ақаза Бағал Ҷыапуа. Ага ахъаштаара иатәхәарп амаа улаха- фахалароуп, насты амаден артәаразы аамта раңаеи арацәа мачымкәани, ашыра ҳаракзеи ата-

хуп, аха ақазаңәа ирылшеит атоурых ахыштырх ахынхәра, амаден аиха алырхит. Аңсны ажысқәеи абцъарқатцағәеи Рхеидкыла «Х-напы» ахантәағи Төмүр Зизария иажәақәа рула, Аурыс-Кавказ еибашыра аахысикжъеит апсуа амаден ртәаны аиха ахны, нас абцъар қартцо атагылазаша ықаңамыз-иахъа убри қалеит. Афестиваль иалагзаны ажыцәа зыхъзаз зырыргар ақын, убри ақынта, Мгәызырхәа ақыта иқәиғуан аңсынгъерии ажыаңәеи рыштыбыж, уи иацааиуеит апсуа жәйтәнатә инықәыргоз ақазара хкы аитәғиара ишаеу агәрагара. Уи шыақәзәиргәйтәо даеа фактуп, жәзиш шықәса зхытуда Ааңытәи ажы қызыш Шамиль Апба арақа иааирпшыз иқазара. Иара дышқәыпшзо ишықәглахуо жығоны ихәаңшеит аилазаара ақны икоу ахаңәа.

Төмүр Зизария иажәақәа рула ажыра ҳара ҳшыя иалоуп, иахъа ағар напы адыркит ари аус, амца ианааха-пшлак, аңсынгъыри ажыы анрахалак, ихәйтатқәаху ргә-хәара, ркзара қәйрнагоит. Анаға ижысқәа бзиақәаны, рнапкымтақәа урыднацхаларатәи рхы аадырпшеит ихәеит иара. Убасгы арпарацәа еидгыланы, ахызқәа рытанды ажыртақәа аадыртует. Ажырта «Абраскыл» ахатарнак Дағо Гъезердаа Аңсны ақазалхратә еилакы ақны аус иуеит, аха ажыра ада уажәшта сыйстазара бжамеамхойт ихәеит. Убри ақынта, аусура ашътах сжылароуп, ак қасталароуп ҳәа азгәеиттит иара. Ари афестиваль ахәақәа иртәңшаны Дағо илшеит апсуа ҳәзбә, атреи иареи ржкатаца, анаға аңырғақәтхәз анагары.

Атоурыхтә хтыс иалахәын үхәар ауеит афестиваль цонацты иатаауаз зегы. Избан ақәзар, арақа лабәба иубоит ажәйтәи апсуа ржыртта иагәицә хаданы иқаз ага, уи ахәтәқәагы. Убасгы, зегы лабәба ирбартан ахәйзбақәа, ақамақәа, асақәа үхәа рейтцыхра, рейтѣбаара, рызрыжәра шымғақысуаз. Ажыцәа рныхәа иалахәыз зықәрах инеихуо Ҳәәп ақыта анхыры Роланд Зантария есыгены датаауан ари афестиваль. Ари, аусмәғаттә ҳмилаттә культура ашъата аргәәразы, ҳтасқәа рейтәриәразы зеиғъатам шыағаны ипхъазоит. Афестиваль ахыркәшамтаз, уи иалахәыз рнапкымтақәа цәйрүргеит, арақа ахәаңшығаа ркынтаи ахшығыштыра змоу, насты азтцаарақәа раңааны изыдхәалу амаден алтшәақәа роуп, уи раңхя хахъын үхәар ауеит, ашыра ҳарак ақны псуатас иандыртәи аиха алтит. Абасала, ари аусмәғаттә ахыкәкы нанагзеит. Акы, еиуеищым атәйлақәеи ақалакықәеи ркынтаи ажыцәа еизнагеит, әба апсуа аиха артәаразы уи қазарыла аус адулареи ибзиазаны ишрылшо дәеазныкъы ашәышықәса әнаға ишықәырғәоуп.

Фатима АГУХАВА,
руководитель пресс-службы
Абхазского государственного
молодежного театра

КУЛЬТУРА БЕЗ ГРАНИЦ

Абхазский Государственный Молодежный Театр принял участие во II Международном Фестивале Национальных театров в городе Махачкала, который проходил с 28 сентября по 5 октября 2021 года.

Организаторами фестиваля – Министерство культуры Дагестана, Союз театральных деятелей Дагестана и Государственный республиканский русский драматический театр им. М. Горького (Махачкала). Основной целью проведения фестиваля является развитие и популяризация театрального искусства, а также привлечение внимания зрительской аудитории к национальным языкам. Кроме того, среди задач организаторов – поддержка и развитие творческого потенциала театральных коллективов, обеспечение возможностей обмена опытом между коллективами внутри региона, страны и мира в целом, укрепление контактов между представителями театральных профессий.

На открытии фестиваля участников приветствовала заместитель министра культуры Дагестана Медина Джаватханова. Она отметила,

что фестиваль будет способствовать развитию национальных театральных школ, сохранению языков, пропаганде национальной драматургии, укреплению взаимопонимания и дружественных культурных связей между народами. Председатель жюри фестиваля Елена Покорская также поздравила всех с началом фестиваля и сказала, что Дагестан ждет насыщенная, яркая неделя. «Если вы посмотрите на афишу, там не только очень редкие интересные современные пьесы, но и почти вся мировая классика. Мне хочется верить, что итоги фестиваля будут таковы, что в следующие годы его статус и территория охвата расширятся на весь мир», – пожелала критик. К этим словам присоединился директор Русского театра Тимур Магомедов. Он добавил, что каждая постановка имела резонанс на своей родине и не зря попала в афишу фестиваля.

В жюри фестиваля вошли театральный критик, старший эксперт центра социокультурных экспертиз, кандидат искусствоведения Елена Покорская, заслуженный артист России, лауреат Госпремии России, заместитель художественного руководителя Малого театра Валерий Подгородинский, заслуженный деятель искусств России, главный режиссер Русского театра Скандарбек Тулпаров и заслуженный ра-

ботник культуры Дагестана Изумруд Алиева.

В фестивале приняли участие 15 национальных театров, представившие свои спектакли на трех фестивальных площадках.

Открывать фестиваль на сцене Дагестанского государственного Русского Драматического Театра им. М. Горького выпала честь Абхазскому государственному молодежному театру. В процессе отборочного этапа организаторы фестиваля отобрали для участия премьерный спектакль Молодежного театра по пьесе Артура Лорентса «Вестсайдская история» (перевод нар.арт.РА Софы Агумаа). Премьера этого спектакля под названием «После захода солнца» с успехом состоялась в Сухуме в июле 2020 года. Режиссер-постановщик спектакля – засл. арт. РА Эсма Джения; художник-постановщик – Гарри Дочия; хореографы – Вероника Полуэктова-Апсава, Диана Апсава. Главные роли исполняют молодые актеры, выпускники 2020 года факультета «Искусство» в Абхазском государственном университете. Спектакль получил очень теплый эмоциональный прием у махачкалинской публики.

5 октября члены жюри II Международного фестиваля национальных театров подвели итоги, огласив их во время пресс-конференции с участием организаторов и директоров учреждений-участников. Молодежному театру экспертным советом фестиваля была присуждена победа в номинации «За создание яркой сценической атмосферы!». Торжественное награждение победителей прошло на основной площадке фестиваля на сцене Русского театра Махачкалы. Участников поздравила министр культуры Республики Дагестан Зарема Бутаева!

Ирина АХХАДЗЕ

ФЫМТАК АХЦЭАЖЭАРА

(Аххадзе И. листатиа
«Апсуа иашта акулт» иазкны)

Нахнатэгы апсуа иаште игэареи даара атоурых ду змоу акэнэ ипхъауз, ус ишыкоу агэрэ хнагоит абызшэеи, археологии, афольклори, аетнологии рматериалкаа. Апсуа фольклор ишаҳо ала, Нартса ирызкуу ахамтақэа речи икоуп уртрышта ду азбаха ахвахдаа. Иара уи адагы, афольклор афы иахдлоит Ажэеицшыаа ифни иашта пшзеи ирызкуу ажэабжыкэа. Апсуаа зегзы ирымоуп ашта пшзақэа, урт анхара өңц ианалаго иалырхуеит афны атыпчи аштеи.

Цьюукы агэрарп ҳэа иаштоуп, егырт ашта, ма амзырахра крэоит.

Апсуа игэара, иашта атоурых азбаха изныкымкаа ирхэахьан аттарауаа, аха ишахэтоу аттцаара иахъа уажераанза иамазам. Ихамоу аматериалкаа рыла рацъязаа уи иалацэажэа дрениоуп Арканджело Ламберти, уи нахыс О. Даппер, Барон Аш, Н. Миллер, Шиллинг, А. Фадеев, И. Ацынчыл, Чурсин, Ш. Инал-ица, Л. Акаба ухъаа убас егыртты. Иаъзымкаа аныкэафцэеи аттарауаа иазгэартахъан шака ипшзаз апсуа игэара (иашта). Убас Зианида Рихтер 1923 шыкэсазы уамашэа ибаны апсуа иаштеи игэареи дахцэажэеит. «...Ашта даарацаа уамашэа иаубаратэы ицкъян, агэтафы игылаз атэатла иаман аехырдартада...». Убас Тыркэтэйлантаа Апсны иааз Мыстафа Бытэба алас еицш дахцэажэеит апсуаа ргэара-расшта. «Абра Апсны афнкэа абнафы игылоуп, урт акны сихагылоу авилла пшзақэа иреицшуп. Абарт афнкэа амфа иаха иазаагээз руак ашшема ҳаниба сыйны шэавсны шэцар шызымуа ихъен, афныкаа аапхъара ҳайтент. Сара даара уамашэа избейт шака ипшзаны иказ уи игэрарп, ицирцыруа, абыц ыкэыршэымкаа ииатцэкаараца ахаскын унылагыло иахъыкэз агэара ханталеит, ашшемацэагы даара ихаагэыргъаны иаҳдлылент».

Апсуа абра имфацыргон аритуал иадхэалоу аныхъарақэа, урт рхыцхъазара рацоуп, адэнкэа ҳэа хазы ауаа ирызкуу нас арахэ рзи, азатэ аныхъара, адгыл аныхъара ухъаа убас егыртгъы. Убри адагы абзия ацэгъя зегзы ахъымфапыргоз агэрарп афы акэын, хэта-хэтала ишаны икан иахъыкэататэйт атыпкэа.

Абри афыза астата санацхъа, уаанза исзымдыркээз иильскиаацаа рацэахеит, даара исгэацхеит, иагъыстахеит инартбааны ахцэажээра.

НЕСКОЛЬКО СЛОВ ОБ ОДНОЙ СТАТЬЕ

(Несколько слов о статье Ахба Д. В. «Культ двора у абхазов»)

Культ абхазского двора таит в себе лучшие традиции и ценности народа.

Как свидетельства давности появления двора у абхазов приводится языковой, фольклорный, археологический и этнографический материал.

В фольклорных материалах достаточно часто встречается упоминание двора. Так, в Нартских сказаниях есть упоминание двора, как просторного, цветущего и благоухающего с огромным Нартовским домом внутри двора. Еще один пример приведен из записей И. Адзинба 1929 г. об охотнике и Ажэеицшыаа (божество охоты). Охотник понял, что это чудесное явление и последовал за туром по опасной крутизне. Через некоторое время он вошел вслед за туром в пещеру и в глубине ее он увидел красивый двор. Это было жилище Ажэеицшыаа.

В абхазском языке существует несколько вариантов названия двора – аггэрарп, ашта, амзырах. При желании отметить хорошего хозяина усадьбы и его двора говорили «Иаште игэареи пшзоуп», что у этого хозяина прекрасная усадьба и двор.

В традиционной культуре абхазов двор отражает все характерные особенности культурной, духовной и хозяйственной жизни народа. С ним связывают многие представления являющиеся ценным этнографическим материалом.

При выборе места для устройства усадьбы абхазы уделяли особое внимание тому, чтобы место было сухое, и близко к источнику. Основной задачей при устройстве усадьбы был также выбор счастливого места, на которое указывали особые приметы.

Нельзя сказать, что абхазский двор обойден вниманием исследователей.

Эта тема вызывала интерес у Арканджело Ламберти, О. Даппер, Барон Аш, Фр. Дюбуа, Н. Миллер, Шиллинг, А. Фадеев, И. Адзинджал, Чурсин, Ш. Инал-ипа, Л. Х. Акаба и др. Многие ученыe восхваляли необычную красоту абхазского двора. Побывавшая в Абхазии в 1923 г. Зианида Рихтер пишет: «Безуокоризненно чистый двор с традиционной липой посередине, к которой гость привязывает верховую лошадь. «Домик под дранью, с балконом на сваях».

В июле – августе 1920 г. в Абхазию приезжал из Турции наш соотечественник Мустафа Бутба, который дал красочное описание абхазского двора: «Здесь (в Абхазии) села расположены в лесу, дома в них напоминают одноэтажные виллы. Хозяин одн-

го из домов, расположенных у дороги, встретил нас со словами: «Так поздно мы не позволим пройти мимо нас, оставайтесь на ночь у меня». Чистый, зеленый двор, ухоженный сад – мы въехали в аккуратно прибранный зеленый двор, где нас радужно встретили.

В абхазском быту двор являлся пространством, в пределах которого совершаются многочисленные обрядово – ритуальные действия. Они все строго регламентированы, что в свою очередь вызывало и строгое определение движения процессии и разделения двора на участки, согласно правилам проведения ритуала (свадьбы, похороны).

На территории двора существовали сакральные (по абх. чистые) участки, на которых проводились самостоятельные культово-религиозные действия, такие как моление «адэнкэа», моление «царице земли» и некоторые другие.

Итак, ознакомившись с данной статьей, я открыла для себя много полезной информации, что и побудило меня сделать ее подробный анализ.

A FEW WORDS ABOUT THE ARTICLE

Тhe cult of the Abkhazian court conceals linguistic, folklore, archeological and ethnographic materials is given as evidence of the prescription of the appearances of the court among the Abkhazians.

In folklore materials, the mention of the courtyard is quite common. Therefore, in the Nart legends there is mention of the courtyards spacious, blooming and fragrant with a huge Nart house inside the courtyard. Another example is given from the records of I. Ardzinba in 1929, about a bunter and Azhveipshaa (deity of hunting). The hunter realized that this was a miraculous phenomenon and followed a tour of dangerous steepness. After a while, he followed the tour into cave. In the depths of it, he saw a beautiful courtyard. It was dwelling of Azhveipsh.

In the Abkhazian language, there are several variants of the name of the courtyard-агэрарп, ашта, амзырах. If you want to note the good owner of the estate and his yard, they said: «иаште

игэареи пшзоуп», that this owner has a beautiful estate and yard.

In the traditional culture of the Abkhazian, the courtyard reflects all the characteristic feature of the cultural, spiritual and economic life of the people. Many representations are associated with it, which are valuable ethnographic materials.

When choosing a place for the device of the estate, the Abkhazians paid special attention to the fact that the place was dry and close to the source.

The main task in the arrangement of the estate was also the choice of a happy place, which was indicated special signs.

It cannot say that researchers ignored the Abkhazian court. This topic was of interest to Archangel Lamberti, O. Dapper, Fr. Dubais, N. Miller, Schilling, A. V. Fadeev, Chersin, Sh. D. Inal-ipa, L. Kh. Akaba and others. Many scientists praised the unusual beauty of the Abkazian court.

Zinaida Richter who visited Abkhazia in 1923 writes: «An impeccable clean yard with a traditional lime tree in the middle, to which the guest ties a riding horse». House under the single with a balcony on stilts.

In July-August 1920, our compatriot Mustafa Butba came to Abkhazia from Turkey; he gave a colorful description of the Abkhazian court: «Here (in Abkhazia) the villages are located in the forest. The houses in them resemble one-story villas.

The owner of one of the houses located by the road met us with the words: «we won't let you pass us so late, stay with me for the night».

Clean green courtyard, well-groomed garden-we drove into a tidied green courtyard, where we warmly welcomed.

In Abkhazian life, the yard is a space within which numerous ritual and ritual action are performed.

They are still strictly regulated, which caused a strict definition of the movement of the procession and the division on the courtyard into section, according to the rules or the ritual (weddings, rituals).

On the territory of the courtyard there were sacral (according to Abkh. «pure») plots, where independent cult and religious activities were carried out, such as prayer «адэнкэа», prayer to the queen of the earth and some others.

Therefore, having read this article, I discovered a lot of useful information, which prompted me to make a detailed analysis of it.

АПСНЫ АКУЛЬТУРА АМИНИСТРРЫ АТЫЖЫМТА Итыңуент 1979 шықеса раахыс

ИАНҚЕОУ

Зажәеи зуси еимадоу сыйжелар гәакъя.....	1
Владимир ЗАНТАРИА. Абафхатәра анархеи адоухатә өңышәара дуи	2
Алықыса ГОГӘУА. Аиниара.....	3
Светлана ҚЭАРСАИАПХА. Ауафреи әказареи реилазға	5
Цъума АХӘБА. Ашәкәйөфи апхъафи.....	6
Елеонора КОГОНИАПХА. Алитературағ «итұғаныз»	8
Анатоли ЛАГӘЛАА. Иреңгъзоу хтеницәа рыгәта игылоу Октаи Чекота иөңәжәара ...	9
Енвер АЖЬИБА. Агаңет «Апсны»: иацы, иаҳыа, уатдә.....	12
Есат АХБА. Пашәица-Азынба Қадыр	14
Пашәица-Азынба Қадыр	
Анықәапхызы.....	14
Имариазам Апсуара.....	14
Апсуара изаку.....	14
Ағар ирызку.....	15
Аибабара.....	15
Сыңсыз, сыңсадғыл Апсны.....	15
Адамыр ГӘҮИНБА. Тәерчалтәи атеатр ҳәйнәрратәхеижъеи 30 шықеса тит.....	16
Адгәыр ГӘҮИНБА. Апсуа жъисәә амаден дыртәеит	18
Фатима АГУХАВА. Күлтүра без границ.....	20
Ирина АХПХА.	
Өфимтәк ахцәажәара.....	22
Несколько слов об одной статье.....	22
A few words about the article.....	23

Ақәа иану асаҳықәа, атыхымтақәа:

Актөи адакъағы – С. А. Сосналиев ишикәсхыңа иаzkны.
Афбатөи адакъағы – Г. Аламиа. Аеңәқәа алашара ртынхоит.
Ахәтөи адакъағы – А. Гәүнба. Апсуа радио иаҳыңт 90 шықеса.
Апшәбатөи адакъағы – Азыргара.

Аредактор хада Геннади АЛАМИА
Аредактор хада ихатыпсағ Гәүнда Азынпхә
Асаҳықыратә редактор Гарри ДОЧИА
Акорреқтор Нонна ҖХӘАЗПХА
Амазаныкәғас-акыпхъығы Арифа Ақеспхә
Компьютерла аикәрышәағ Анжела Къетиапхә
Аусеңекағы Диана Ағеммаапхә

Шықесыкхъ пшынта итыңу анаукатә-популиартә, ақазаратараптә журнал саҳъарк.
Ежеквартальный, научно-популярный, искусствоведческий, иллюстрированный журнал.
Ақалакъ Ақәа, Ажәнба имфа, афны 9. Ател.: +7840 226 00 72.
Город Сухум, улица Званба, дом 9. Тел.: +7840 226 00 72.
Akazara.akazara@yandex.ru

АПСУА РАДИО ИАХЫ҆Т 90 ШЫҚЕСА

ИЦӘЖӘОИТ АҚӘА!

Миңапымза 30, 1932 шықесазы рапхъатәи апсуа диктор Сандро Сангелиа апсышшала ибжыы аагеит – «Ицәжәоит Ақәа» ҳәа. Абарт ажәақәа рыла ихацыркын Апсуа милаттә радио атоурых. Ажәлар рдоухатә күлтүреи, рыхдырреи аныппа рытарақны арадио иамоу алшарақәа бзианы еилзыкауаз Нестор Лакоба 1933 шықесазы ақәттара тијыт зымчхара дуу арадиостан-

батәи ашықәсқәа рзы Апсуа радио даеа рәниаратә мәға ғыңк ианыл-лейт. Аинформация иначыданы аполитикатә, алитетуратә, амузыкатә, акультуратә зтаарақәа шытызхуаз арадиоциклкәа ашыған. Апсуа радио атоурых ақны иалкааны изағататәуп уи ароль Апсны Аңынцьтәылатә еибашыра аан, аға иишаз Апсны ахәтәқәа рзы еимаздо цһаны иқалеит.

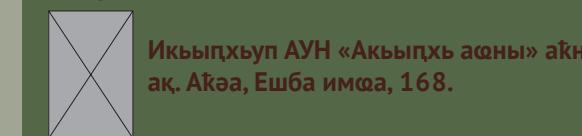

Иаҳыа апсуа радио ақны аус руеит фажәағык инареи-ханы зус тақпхықәрала из-неиуа ауаа. Гәтакыс икоуп ажәабжықәа рформат апса-хра, иаҳыатәи аамта иақәшөо еиҳа азызырығызәа иғәнүркыло ҳәа ип-хъаузу икъағу, иғәйлүршәоу ажәабжықәа рахъ аиасра. Апсуа радио ақны ада уаҳа џъарғы иумаҳауа жәлар рашәақәа, ртаки ртоурыхи аххәа ры-таны аефир ахъ ицоит.

Адгәыр ГӘҮИНБА
Апсуа радио аиҳабы аиубилеи хәйләз ағынта

Аформат 60x90 1/8. Иқатә. акыпхъ бғыыц 3.
Атираж 1000. Ағаңапка № 36.

aquafon

макси
MОРЕ

ГОСТЕВОЙ ТАРИФ

Море Maxi

Все Включено. Будь online